

ŠTUDIJSKI KROŽEK
SIVKA

Avtorice: Nataša Mohorčič, Irena Sovdat,
Nives Ličen v sodelovanju s članicami študijskega krožka
Fotografije: Nataša Mohorčič, Vila Lavanda, arhiv LU Ajdovščina,
prosto dostopne na svetovnem spletu
Oblikovanje: Svetlana Milijašević, Designs studio
Jezikovni pregled: Polona Puc, Teja Volk
Strokovni pregled: Marjetka Pavlič, Nataša Mohorčič

Izdala: Ljudska univerza Ajdovščina, 2017
Direktorica: Eva Mermolja

Publikacija je brezplačna.
Izdajo brošure je podprla Občina Vipava.
Dostopno na www.lu-ajdovscina.si
Elektronska izdaja

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID=288901888
ISBN 978-961-93876-6-5 (pdf)

KAZALO

Brošuri na pot ali predgovor	4
Skupina je prerasla v skupnost	6
Zahvale	7
Uvod: o zavzetosti, zelenem učenju in trajnostnem razvoju	8
Delovanje študijskega krožka	12
Članice študijskega krožka so o delu v krožku povedale	18
Zelemenjava je gibanje	22
Študijski krožek kot del (politične) deliberacije	26
Učenje v študijskem krožku	34
Pomen zelišč za vsakdanje življenje	46
Spomini in zgodbe o zeliščih	50
Članice in člani študijskega krožka	62

BROŠURI NA POT ali PREDGOVOR

Tihost v času kričečih medijev

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika ima beseda sivka več pomenov: siva žival, običajna krava, kranjska čebela, užitna goba in dišeča rastlina modrikastih socvetij. Prav o slednji govori ta brošura. Opisuje nekajletno prakso študijskega krožka. Te besedne zveze v omenjenem slovarju sicer še ni, a je pomen mogoče zložiti iz besed »študijski« - to je nekaj, kar se nanaša na študij - in »krožek« - to je organizirana skupina ljudi s skupno dejavnostjo, navadno pod vodstvom mentorja (SSKJ). Besedila v brošuri lepo razložijo te »dejavnosti«, ki povezujejo ne le glavo, srce in roke, temveč tudi ljudi, prostor in čas. Člane študijskega krožka so pritegnila zelišča, sedaj pa je nastala brošura spoznanj, spominov, receptov, občutkov in razmislekov, ki ostaja prihodnjim generacijam. Ne gre za preprost seznam dejavnosti in misli pa tudi ne za priročnik o sivki. Gre za odtis ljudi in prostora med letoma 2013 in 2016 skozi očala učenja v študijskem krožku. Gre za ustvarjalno učenje, medsebojno poslušanje, poglobljen razmislek. Prav ta tihost v času kričečih medijev očara. Množica majhnih korakov, ki uresničujejo želje ter jih med seboj povežejo, je dosežek.

Razpetost med svobodo in omejitvami je izziv vsakega med nami. Od tod nenehno valovanje med željami posameznika in možnostmi, da jih poteši v svoji skupnosti in z omejenimi viri narave. Majhnim krajem sta bila zunanji svet bližnjih in daljnih mest ter preseganje omejitev vedno vabljiva, kar so preišljene reklame tistih, ki (še vedno) skušajo tako pridobiti prednost zase, rade dodatno krepile. Nihanje med odprtostjo in samozavestno samozadostnostjo – to je Sizifova skala vseh nas! Brošura študijskega krožka, ki je za klasične slovenske študijske krožke prevelik, na formalno licenco mentorice pa potrpežljivo čaka, nam kaže ljudi, ki jim je to ravnotežje uspelo. Pogumno stopajo v neznano z učenjem, delom in nego medsebojnega dialoga. Posebni so, a ne sami: po Sloveniji se letno tako (dokumentirano) uči prek 3000 ljudi.

Brošura prinaša pomembno dodano vrednost refleksije, in sicer iz dveh zornih kotov: 1. iz zornega kota učenja, ki je po definiciji osnovna os predstavljene prakse, in 2. iz političnega zornega kota, kar se je zgodilo na Slovenskem prvič.

Zakaj je izkustveno učenje v skupini tako zaželeno, da traja več let? So udeleženci študijskega krožka Sivka res uporni? Upor proti čemu? Hoté ali usmerjeno od mentorice, matične ustanove ali oddaljene ljubljanske koordinacije slovenske mreže študijskih krožkov? Ne bi rekla, navsezadnje ni logike v upiranju nečemu, kjer si prav vse elemente učenja izbereš sam (vsebino, kraj, čas, ritem, gradivo, zahtevnost in podobno) in kjer materialno osnovo sofinancira lastna država, od katere bi kvečjemu želel posluh rastočemu odzivu in argumentom o dobri praksi. Od kod upor, ki bi naj presegal vzajemnost? Morda pa gre za tiho, a močno - to bi lahko bilo značilno za ta del Slovenije - vztrajanje pri tem, da na lastno življenje, na lastni smisel vplivamo in torej soodločamo o stvareh, katerih posledice moramo nositi. Vztrajnost je eden bistvenih elementov značaja naše kulture, zrasle iz preživetvene nuje majhnih vasi. Tudi pravila v študijskem krožku vsebujejo vrsto načel, ki so slovenski kulturi blizu. Toda razmislek o odločanju hitro pokaže, da se danes le še manjši del odločitev sprejema lokalno in ob polnem sodelovanju vseh gospodarstev. Odziv na pogosto menjajoče se oblasti in njihov odnos do slovenske volje po vplivanju morda ostaja, saj ga srečujemo tudi drugod. Če teza drži, gre pravzaprav za čudovito najdbo v delu študijskega krožka Sivka, čeprav je brez dodatnih analiz in znanj ne moremo potrjevati ali pojasnjevati. Brošura prinaša torej izzive za nadaljnje delo in refleksije cele mreže študijskih krožkov, da bi jih še dalje poganjala svoboda izobraževalnih izbir ter lastno znanje in (nerentniška) iznajdljivost. Brošura opogumlja, da v njej poiščemo idejo ali opogumljajoče sporočilo za prihodnost tudi zase.

Nevenka Bogataj, Andragoški center Slovenije

SKUPINA JE PRERASLA V SKUPNOST

Na Ljudski univerzi Ajdovščina spodbujamo delovanje študijskih krožkov, saj predstavljajo prostor medgeneracijskega sodelovanja, sožitja in učenja. Izhajajo iz potreb ljudi in okolja ter s svojim delovanjem pomembno prispevajo k razvoju posameznika in skupnosti. Študijski krožek Sivka je med člani zelo priljubljen.

Zanimanje za sodelovanje v krožku je najprej vzbudila zanimiva tema. Uporaba zdravilnih zelišč v vsakdanjem življenju je pritegnila številne ljubitelje sonaravnega bivanja, vrtičkarje in druge radovedneže, ki so želeli pridobiti nova znanja o uporabi zelišč. Sčasoma je skupina prerasla v skupnost, obravnavane teme pa so se od zelišč razširile na kulinariko, samooskrbo in trajnostni razvoj.

Aktivnosti so presegle okvire skupine, krožkarji so se predstavili na Paradi učenja, pripravili razstavo v Tednu vseživljenjskega učenja ter izvedli številne izmenjave sadik in semen na ajdovski tržnici. Za uspešno delovanje krožka grede velike zasluge mentorici Nataši Mohorčič, ki je člane veseskozi spretno vodila, jih spodbujala k aktivnemu sodelovanju in navduševala s svojim zgledom. Zahvala gre tudi Župnišču v Podragi, ki je prijazno odstopilo prostore za izvajanje krožka. Tako se je v krožek vključil marsikdo od vaščanov.

Študijski krožek Sivka je zgodba o uspehu. Je izjemen, tako kot so izjemni ljudje, ki so ga sooblikovali. Temelji na sodelovanju, povezovanju ter spoštovanju narave in človeka. S svojim delovanjem te vrednote širi po Vipavski dolini in prispeva k boljšem življenju ljudi v njej.

Eva Mermolja, Ljudska univerza Ajdovščina

Parada
učenja
2015

Zahvale

Brošura opisuje učenje na vasi in ljudsko kulturo, ki nosi v sebi moč za formiranje ljudi. Opisuje drobce sporočil in dejavnosti, drobce pripovedi, zato bi se morali zahvaliti mnogim prenašalkam in prenašalcem spominov, zgodb, prepričanj, a jih niti ne znamo imenovati. Prav tako ne moremo imenovati vseh, ki sodelujejo s sadikami, semeni, idejami, prevozi, pecivom, predavanji in drugimi prostovoljskimi dejavnostmi, ki so podpora študijskemu krožku.

Zahvaliti se želimo sodelavkam, ki so nam pomagale pri pripravi brošure, posebej še lektorici Poloni Puc za njeno natančno in prostovoljno delo.

Naj se zahvalimo tudi vsem, ki pomagajo, da omrežje študijskih krožkov deluje. Nekateri ustvarjalni in zavzeti ljudje na ravni državne mreže spodbujajo delovanje, naj omenimo le dr. Nevenko Bogataj, ki že dolgo vodi z navdušenjem in predanostjo vse te velike in male vozle v omrežju skupin ljudi v mestih in po vaseh.

Tudi na lokalni ravni mora nekdo poskrbeti, da se skupina lahko organizira, zato hvala Ljudski univerzi Ajdovščina in direktorici Evi Mermolja.

Od 2013 uživa krožek gostoljubje v prostorih župnišča v Podragi, kar se ne bi zgodilo brez gostoljubja dveh župnikov: Dominika Brusa in Ivana Bajca. Hvala tudi vsem vaščanom Podrage, ki so nam z nasmehom dovoljevali parkiranje na svojih dvoriščih, ker vsaka spodbudna gesta prispeva k učenju.

Članice ŠK

Uvod

O ZAVZETOSTI, ZELENEM UČENJU IN TRAJNOSTNEM RAZVOJU

»Meni je tolk lepú!«

»Ma, tle je res tolk lepú!«

Ko smo se pogovarjali, zakaj prihajamo na krožek, so se nizala različna mnenja, zadržano in skromno so nekatere rekly, da se hočejo še kaj naučiti, druge da so se upokojile in je to njihova druga kariera. Ena od članic je dejala: »Ostala sem brezposelna. In kaj naj? Nekaj moram delati!«

Pogosto pa smo slišali, da na srečanja prihajajo enostavno zato, ker je v tem krožku prijetno.

Na koncu naših srečanj bomo malo za šalo, malo zares (lahko) po domače vprašali:

»Pej, je blu lepú?«

In gotovo bomo dobili odgovor:

»Šáldo lepú!«

Tako bomo fantovsko pesem o vlaku¹, ki je odpeljal, ker so se tako dolgo zadrževali v hramu, dopolnili še z nečim. Lepo nam je, ker se družimo, pogovarjamo, smo radovedni. Lepo nam je, ker nekaj novega počnemo, ker prinašamo nova sporočila v okolje o vsebinah, ki so sicer že dolga desetletja del našega življenja, a smo jih morda včasih nekoliko odmaknili. Znanje o zeliščih in naravnem vrtnarjenju je že dolgo del naših življenj, a postaja zadnja leta še veliko bolj zanimivo in aktualno.

Vzdušje, ki preveva delo v študijskem krožku, je **zavzetost**. To lahko poimenujemo motiviranost, navdušenost, vpliv afektov na učenje, a besede same niso tako pomembne, kot je pomembno to, da ljudje v svojem mikro okolju z izobraževanjem spreminjajo/mo svoje prakse v iskanju boljšega življenja, bolj zdravega življenja.

Prav zato je zelo pomembno, da tudi makro strukture (kot je državna izobraževalna politika) omogočijo nastajanje in ohranjanje mikro skupin kakršne so študijski krožki.

¹ Zelo znana zborovska pesem *Na Vipavskem* (R. Simoniti in L. Zorzut), ki pripoveduje o skupini fantov, ki so se imeli lepo in nikakor ne morejo zapustiti fantovske družbe v kleti. V izvedbi APZ Vinko Vodopivec dostopno na <https://www.youtube.com/watch?v=apKRb9sD8s0>. Ludvik Zorzut je bil med drugim tudi zbiralec etnografskega gradiva na Vipavskem.

Mreža študijskih krožkov v Sloveniji je za lokalno učenje v ruralnih predelih zelo pomembna², saj omogoči osnovne pogoje, da skupina lahko začne delovati.

Delo v Študijskem krožku Sivka izhaja iz več področij in lahko ga interpretiramo z zornega kota **skupnostnega izobraževanja, trajnostnega razvoja, zelenih vrednot, vračanja k sodelovanju z naravo** pri uporabi zelišč in prehranjevanju, zelenega izobraževanja. Učenje v študijskem krožku sloni na povezavi med skupino in skupnostjo (vasjo, lokalno skupnostjo) ter na dialogu med vsakdanjim delovanjem in spreminjanjem skupnosti. Izziv je tripartitno povezovanje procesov, to je **skupnosti, dialoga in transformacije**. Povezovanje tega trojega lahko naredijo le ljudje, ki živijo v nekem okolju, v neki kulturi, in želijo v tem okolju nekaj prispevati, želijo nekaj spremeniti. Z drugimi besedami bi lahko takšno delovanje imenovali tudi kot »ground-up« strategije. Seveda bi bilo naivno pričakovati, da bo zgolj izobraževanje omogočilo spreminjanje (na kar je v svojih delih opozarjal že Freire³), je pa izobraževanje pomemben element pri razvijanju blagostanja, socialnega kapitala⁴.

Izobraževanje v študijskih krožkih spodbuja opolnomočenje lokalnega prebivalstva. Radikalno izobraževanje je vedno skušalo vplivati na emancipacijo ljudi in spodbujati presnavljanje izkušenj, ki nastajajo med ljudmi, v nove prakse in odločitve.

Prav tako tudi participatorno izobraževanje deluje kot poživljajoče gnetenje znanja in delovanja. Po finančni krizi, ki ima vidne vplive tudi v Vipavski dolini, je potrebno ponovno premisliti radikalno izobraževanje v skupnosti.

Študijski krožek za leto 2015/16 so udeleženci zaključili v Lokavcu v Vili Lavanda. Tam so si ogledali pridelavo in predelavo ognjiča.

² Več o študijskih krožkih in lokalnem razvoju glej Del Gobbo, G., Bogataj, N. (2014). Izobraževanje odraslih za razvoj lokalne skupnosti: izkušnje čezmejnih študijskih krožkov. *Andragoška spoznanja*, 20(1), str. 7–19. Gradivo o študijskih krožkih je dostopno na spletni strani <http://www.acs.si/sk>, o delovanju ŠK na obmejnem območju glej Projekt Study circles <https://www.youtube.com/watch?v=PIWCCCGwCoo>.

³ Glej tudi Evans, R., Kurantowicz, E., Lucio-Villegas, E. (ur.) (2016). *Researching and Transforming Adult learning in Communities*. Rotterdam: Sense Publishers.

⁴ Vpliv izobraževanja v skupnosti na razvoj socialnega kapitala je raziskovala E. Mermolja, glej Mermolja, E. (2012). Izobraževalni program »Užu Izzivi podeželja« v luči socialnega kapitala. *Andragoška spoznanja*, 18(3), str. 73–86.

Po letu 2008 se je (globalno in lokalno) še bolj izrazito razdelilo bogastvo (in s tem tudi financiranje izobraževanja odraslih) na tiste skupine, ki imajo družbeni vpliv in so del finančnih tokov, in tiste skupine, ki to niso.

Študijski krožek je del omrežja, kjer se vlaga veliko energije vseh vključenih, a ker je to povezano z medsebojnim spoštovanjem, se udeleženci ne počutijo izkoriščani, nasprotno: prijetno se počutijo. S svojimi aktivnostmi pa tudi sporočajo »velikemu trgu«, da se marsikaj da narediti »mimo« načel profita. Pri izmenjavi sadik, zelišč, peciva, receptov, časa in znanja ne sledijo zaslužku in profitu, temveč medsebojnemu sodelovanju. V kontekstu globalnega izkoriščanja je krožek primer upora. Kdo pa danes kaj da ali naredi, ne da bi pomislil, kako se bo to vrnilo v plačilu? Uporniki! Tak način vrednotenja se lahko zgodi v skupini, kjer se odnosi prepletajo v ravno pravšnji skupinski dinamiki in medsebojnem spoštovanju, tako da lahko člani spremenijo svoje poglede.

Če izberemo izobraževanje za osvobodilno (education for liberation), kot je izobraževanje mislil Freire, potem mora mentor (učitelj) ljudem zaupati, jih imeti rad. Prav to je primer v našem študijskem krožku. **Nataša** (naša mentorica) zna spodbujati, izkazuje izjemno zaupanje. Na srečanjih vse »vre od idej«, ona pa nas tako »mimogrede« usmeri pri pogovoru ali pri odločanju. »No, kaj boste naredili? Kaj se bomo zmenili?« Nikoli ne izhaja iz neznanja, temveč iz tega, kar skupina zmore. Kot so tudi udeležence napisale, je njen mentorski odnos – odnos spodbujanja (ne glede koliko posameznica ali posameznik v krožku že zna). Tudi njene objave na fb-strani skupine so vedno objave iz prepričanja, da člani krožka znajo in zmorejo. Vsebine pa so različne: od tega, kako si pripraviti naravno šminko, do tega, kako zamenjati sadike in semena. Izobraževanje v študijskem krožku je povezano z vsakdanjim življenjem, s hrano, milom, šminko... To so prakse, ki jih ljudje nenehno »urejajo«, in zato potrebujejo znanje, da nekaj novega naredijo.

Delovanje Študijskega krožka Sivka lahko povežemo z »zelenim izobraževanjem« in zamisljemo trajnostnega razvoja.

Poudarja razvoj, ki sledi lokalnim virom (voda, zemlja) in je v sozvočju z naravnim okoljem. Člani študijskega krožka si prizadevajo za ohranjanje zelenega okolja in zdravega načina življenja. Udeležujejo se različnih predavanj (tudi izven študijskega krožka) in sami doma razvijajo načine vrtnarjenja, ki podpirajo naravne cikle pri obdelavi zemlje, pripravljajo naravno kozmetiko in čaje.

Povezovanje študijskih krožkov in koncepta trajnostnega razvoja je v našem prostoru že znano. Avtorji so povezavo opisovali v delu Berilo o trajnosti⁵ in tudi v zborniku Znamenja trajnosti. V našem primeru študijskega krožka gre za uporabo dobrih praks in še za neko drugo posebnost, to je inovativno razvijanje novih praks. Teme, ki so vključene v študijski krožek, so povezane tako z zeliščarstvom kot z drugimi področji zdrave prehrane in vrtnarstva, raziskovanja čajev, spoznavanje prehrane drugih kultur (npr. letos so pripravljale turški burek).

V tej brošuri so zbrani različni pogledi na učenje v študijskem krožku in v lokalnem okolju. Spodbujanje socialnih in političnih sprememb, usmerjanje k večji socialni pravičnosti (v nasprotovanju hegemoniji potrošniškega neoliberalizma, ki nas poneumlja in izžema) sloni na ustvarjalnem učenju.

⁵ Anko, B., Bogataj, N., Mastnak, M. (2009). Berilo o trajnosti. Ljubljana: ACS.
Anko, B., Bogataj, N. (ur.). (2013) Znamenja trajnosti. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
http://arhiv.acs.si/publikacije/Znamenja_trajnosti_ACS_mini_zajavbo_na_www.pdf.

Prav zato sta posebej osvetljeni temi o deliberalizaciji in ekspanzivnem učenju. V zadnjem delu so zbrani spomini na različne dogodke, povezane z zdravilnimi zelišči.

Vključili smo jih načrtno, ker želimo opozoriti na dvoje:

- (a) na pomen narativnega znanja ali tradicionalnega znanja, ki se prenaša z zgodbami,
- (b) na pomen tihega znanja, ki nastaja v vsakdanjem življenju in se ohranja v zgodbah ali praksah.

V nadaljevanju bi veljalo zbrati več pripovedi in analizirati prav sklope tihega znanja, ki jih lahko razumemo kot del nesnovne kulturne dediščine.

Brošura, ki je nastala vzporedno ob delovanju študijskega krožka, ne izhaja iz »objektivnega« zunanega opazovanja, temveč iz participatornega opazovanja, na katero vplivajo odnosi, subjektivnost, sodelovanje. Besedila smo zbirale članice študijskega krožka v študijskem letu 2015/16 ter jih uredile v skupno (s)poročilo.

Učenje v študijskem krožku je del okolja⁶, izrašča iz okolja in razvija okolje, kar bi lahko poimenovali kot transformativno skupnostno učenje⁷. O tej vrsti učenja imamo razmeroma malo napisanega, zato je lahko izkušnja s Študijskim krožkom Sivka vir tudi za druge skupine v tem okolju.

Strinjamo se z A. Komatom⁸, da je »dogma neomejene gospodarske rasti« del kolektivnega samomora človeštva in da nujno potrebujemo spremembe v načinih razmišljanja in delovanja. Hiperprodukcija smeti, nabiranje embalaže in mnoge druge razvade so podobne vedenju bogatašev na ladji Titanik, zato je nujno, da ponovno premislimo, kaj nam pomeni »obilje«. Študijski krožek Sivka je »socialno odgovoren⁹«, odziva se na vprašanja po drugačnem razvoju, spodbuja mehak pristop in skrbnost do okolja.

Tako kot sta sonce in burja del življenja v Vipavski dolini, je tudi učenje označeno s pokrajino, naravnimi značilnostmi in medsebojnimi odnosi. Včasih je bolj vihravo, včasih bolj umirjeno kot ravne vrste sivke na njivi ali meglica nad reko in napoveduje ure umirjenosti. Vedno pa je zavzeto za iskanje novega za boljše življenje, je vztrajno in ustvarjalno.

⁶ Učenje je kontekstualizirano in ni tehnično vnaprej standardizirano, ni vpeto v formaliziran kurikulum, ki bi že na začetku predvideval evalvacijo, temveč je vodeno z delovanjem (z akcijskimi cilji).

⁷ V angleščini se poimenuje Transformative community learning. Več o tem glej v delih M. Taylor.

⁸ <http://www.publishwall.si/anton.komat/post/100377/slovenija-v-globalnem-svetu>

⁹ Študijski krožek bi označili kot socially responsive methodology ali socially responsible group, ki je del grassroots gibanja, ki zavrača trenutno najbolj popularen ekonomski model bogatenja ob izkoriščanju čiste vode, revnih skupin, lokalnega okolja ter razvija preprost življenjski slog z uporabo lokalne hrane, zmanjševanjem odpadkov ipd.

DELOVANJE ŠTUDIJSKEGA KROŽKA

Študijski krožek deluje od leta 2013 v okvirju **Ljudske univerze Ajdovščina**, ki ima že dolgoletne izkušnje z vodenjem študijskih krožkov in z razvojem skupnostnega izobraževanja v različnih oblikah. Prav tako ima Ljudska univerza izkušnje s konceptom zelenega izobraževanja¹⁰, ki daje okvir tudi Študijskemu krožku Sivka. Študijski krožek ima svoje korenine v izobraževalnih programih za zeliščarja¹¹. Kar nekaj udeleženk in udeležencev se je namreč izobraževalo na Ljudski univerzi in se je po zaključku programa vključilo v študijski krožek.

Skupina se srečuje v župnišču v Podragi. **Podraga je majhna vas v Vipavski dolini**, župnišče v tej vasi pa je poznano med drugim tudi zato, ker je tu živel Otmar Černilogar¹², znani prevajalec, profesor, planinec. Zdi se, kot da se nadaljuje (tudi) njegova radovednost in želja po iskanju ter spoznavanju v stiku z naravnimi lepotami in znanjem iz različnih kultur ter rodov. Vidmar je na začetku knjige o Černilogarjevem življenju (str. 2) napisal, da ga je »delal zares velikega odnos do stvarnosti, do narave, do samega sebe, do soljudi in do skrivnosti Boga«.

V teh krajih preveva ljudi skrben odnos do narave, kar se kaže tudi v tem študijskem krožku. Izziv za sodobnega človeka je iskanje zdravih načinov življenja. Članice in člani študijskega krožka raziskujejo prav to: v soglasju z naravo, zelišči, zelenjavo, sadjem želijo poiskati ravnovesje.

Podraga je gručasta vasica (šteje približno 320 prebivalcev), ki leži v Zgornji Vipavski dolini in je od Vipave odmaknjena dobrih pet kilometrov, od Podnanosa dva kilometra. Da jo poiščemo, je potrebno zapeljati na stransko cesto. Zaradi lege in milega podnebja je zelo razvito vinogradništvo in poljedelstvo in skoraj vsaka družina ima svoj vrt, njivo in vsaj manjši vinograd. Zadnja leta se Podraga odpira tudi na kulturnem področju, saj v vaški kulturni dvorani večkrat letno gostujejo razne gledališke skupine in se prirejajo različne kulturne prireditve. Vedno bolj obiskana je tudi Jakobova pot, ki poteka skozi vas, ter pohod po Otmarjevi poti, ki je poimenovana po zgoraj omenjenemu nekdanjemu podraškemu župniku.

Članice in člani študijskega krožka ne prihajajo le iz Podrage, temveč so iz različnih krajev (Ajdovščina, Branik, Budanje, Col, Dobravlje, Dolga Poljana, Duplje, Lokavec, Lože,

¹⁰ LU Ajdovščina je sodelovala v projektu Green education, kjer so razvijali različne metodologije; del teh je bil tudi primer ŠK Sivka.

¹¹ NPK program Zeliščar/zeliščarka.

¹² Florjančič, A. P., Vidmar, B. (ur.) (2013). Otmar Černilogar. Človek mnogih talentov. Podraga, Celje, Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba.

Podnanos, Podraga, Predgrize, Sanabor, Vipava, Višnje, Vogrsko, Vrhopolje). Območje se razteza od goriškega okolja (Vogrsko) do Črnega Vrha (Predgrize). Največ članov in članic pa je iz Zgornje Vipavske doline.

ALENKA KORITNIK je o treh letih delovanja študijskega krožka takole napisala:

ŠK Sivka obiskujem od vsega začetka. V tem času sem se zelo veliko naučila. Srečujemo se enkrat do dvakrat na mesec v župnišču v Podragi na »faladurju¹³«, naša mentorica je ves čas gospa Nataša Mohorčič. Že na prvem srečanju nas je spodbudila, da bomo tudi same sodelovale in soustvarjale. Vsakokrat sta dve članici pripravili referat o zeliščih. V tem času smo se naučile izdelovati naravno milo, razne tinkture, macerate, kreme, mazila, zeliščne ploščice, kopalne kroglice, »labele« za ustnice in še veliko drugega. Ogledali smo si predelavo timijana in nasade le tega, prav tako nasada sivke in ameriškega slamnika. Leto 2014/2015 smo zaključile z ekskurzijo, ogledom zelišč in njihovo uporabo. V sezoni 2015/2016 nas je mentorica povabila k zbiranju in zamenjevanju zelišč in raznih semen. Tako smo 13. 2. 2016 na kmečki tržnici v Ajdovščini pripravile prvo zelemenjavo. **Semena smo podarjale in spodbujale ljudi, da naslednjič prinesejo kaj svojega.** Zelemenjava pomeni, da nekaj, kar imamo, zamenjamo, za tisto, česar nimamo. Vedno se menjuje blago za blago in ne za denar. Veselim se že naslednje zelemenjave. Prva je uspela nad pričakovanji!

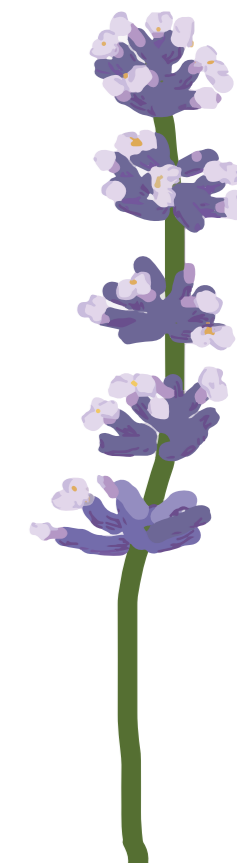
Študijski krožek **deluje po načelih**, ki so se oblikovala v mreži slovenskih študijskih krožkov. Združuje se skupina s podobnimi interesi in raziskuje neko področje s pomočjo mentorja ali mentorice, ki je strokovnjakinja na izbranem področju.

NATAŠA MOHORČIČ, mentorica pri Sivki in letošnja dobitnica nagrade ACS¹⁴, je svoje vtise takole napisala:

Ja, imam kar nekaj lepih spominov. Na začetku smo se kakšno leto bolj spoznavali, zadnji dve leti pa imam občutek, da smo splekli prav posebno vez. Lep spomin je tudi na lanskoletno **predstavitev krožka na Paradi učenja**. Všeč mi je bilo, ko se je toliko udeležencev potrudilo priti na parado. Tudi nekatere udeleženske, ki so bile v službi, so izkoristile svoj odmor za obisk parade in nas prišle pogledat. **Všeč mi je ta pripadnost skupini.** Naša srečanja so postala dan, ki se ga veselimo in ga pričakujemo. **Na srečanja vsakokrat kdo prinese kakšno zanimivost ali izkušnjo, ki jo z veseljem deli z ostalimi,** tako da smo vedno v pričakovanju. S srečanj gremo domov vedno veseli in polni energije. Veliko udeležencev mi reče, da komaj čakajo na naša srečanja, ker se na njih srečajo s podobno mislečimi in se napolnijo z energijo za cel mesec. Zelo lepo mi je bilo na zelemenjavi, ki smo jo imeli na kmečki tržnici. Uspeli smo zbrati veliko količino semen različnih rastlin, ki smo jih potem razdelili med obiskovalce.

¹³ Faladur je domače ime za shrambo, ki je poleg glavne stavbe. Prostor je sedaj urejen za srečanja skupin.

¹⁴ <http://tvu.acs.si/priznanja/dobitniki/index.php?did=414&leto=2015>
<http://tvu.acs.si/priznanja/index.php?nid=300&id=954>

Vedno katera od članic prinese primere dobre hrane: posušene kakije, vložene dobrote, pecivo... Fotografiji sta nastali ob novoletnem obdarovanju (2015) in ob pogovoru o pripravi (turškega) bureka. Članice in člani vedno skrbijo za dobro klimo v skupini, zato so pomembna občasna (praznična) obdarovanja in pogostitve.

Obiskovalce smo postregli tudi s čajem in piškoti. Razložili smo jim, kako zelemenjava poteka in jim svetovali, da se nam drugič pridružijo s semeni, ki jih imajo doma. Obiskovalci so bili zelo presenečeni in nekateri celo šokirani, ker niso pričakovali česa takšnega. Bilo jim je čudno, da si nekdo vzame čas za njih, jim postreže s čajem in piškoti ter jim zraven razloži, kako vse skupaj poteka. Najbolj pa jim je bilo čudno, ker nismo zahtevali nič v zameno in celo paket semen so si lahko vzeli s seboj domov. To je bila za vse ena zelo prijetna izkušnja, ki jo bomo vsekakor ponovili.

NAJ KRATKO IN KRONOLOŠKO OPIŠEMO DELOVANJE ŠTUDIJSKEGA KROŽKA.

Vse se je začelo v študijskem letu 2013/14. Jeseni se je zbralo okrog deset članic in članov¹⁵. Že na prvem srečanju so se dogovorili, kako bodo organizirali svoje učenje in kako bo skupina delovala. Vsak od članov in članic je pripravil predstavitev izbranih rastlin (npr. hrast, šparglji, ognjič, bezeg, brin, lan ipd.) Sredi študijskega leta, to je bilo na začetku 2014, so začeli spoznavati, kako znanje uporabiti pri izdelavi krem, mazil in kopalnih ploščic. Slednje so izdelali iz sivke in vrtnice. Izpod spretnih rok so nastale tudi vaniljeve masažne ploščice in zeliščna mila, pripravljena po hladnem postopku.

Da bi jih okolje bolje spoznalo in da bi svoje zamisli o naravni kozmetiki in pomenu zdravilnih zelišč prenesli še drugim, so v maju 2014 postavili razstavo v Mercator centru v Ajdovščini. Tudi poleti so bili dejavni. Obiskali so zeliščno kmetijo Kodrič v Braniku, kjer so si ogledali destilacijo timijana, nasade sivke in ameriškega slamnika ter izdelke, ki jih na kmetiji pripravljajo iz zelišč. Njihov drugi obisk je bil namenjen zeliščarki Tončki Čibej na Predmeji. Ekskurzija je bila namenjena prepoznavanju rastlin v naravi. Radovedni so bili, kakšna je plahtica, kakšna je divja jagoda in kje raste ... Podrobno so si ogledali tudi Tončkin zeliščni vrt in sušilnico.

V študijskem letu 2014/15

so ponovno izdelovali milo, kopalne kroglice in druge izdelke, ker so se pridružili novi člani. Da pa ne bi ponovili istih postopkov, ki so jih dotedanji člani že poznali, so vse to pripravili po novih procedurah. Izdelovali so tudi kreme, mazila ter pršila za prostor. Pri izdelovanju pršil (in vseh drugih izdelkov) so preizkušali vonje, okuse, vsak je povedal svoje zamisli in iskali so najboljše kombinacije. Spoznavali so tudi ingverjev sirup¹⁶, želodovo kavo, sirup iz smrekovih vršičkov, jazbečevo mast, smrekovo mazilo, brinovo žganje.

Spotoma so članice in člani medsebojno izmenjavali znanje o rastlinah, in sicer tako, da je vsak pripravil krajše predstavitev. »Imeli smo 'referate'«, so se šalili med seboj. Spomladi so pripravljali kruh. Spekli so kruh v obliki sončnice in planike. Nato pa so v marcu 2015 med seboj izmenjevali semena, kar je bila priprava za zelemenjavo, ki so jo organizirali naslednje leto. Pripravili so si delavnico izdelovanja obraznih mask, v kateri so s polno humorja preizkušali različne maske.

¹⁵ Študijski krožek obiskujejo člani in članice. Moški spol je uporabljen kot nevtralni slovnični spol.

¹⁶ Recepte prilagamo v poglavju Pomen zelišč za vsakdanje življenje.

Za skupino je vseskozi značilno, da premorejo smisel za veselje in občutek za dobro voljo, ki s smehom vedno ustvari odlično skupinsko klimo za učenje. V letu 2015 so sodelovali na Paradi učenja, ki jo je organizirala Ljudska univerza v Ajdovščini. Svoje delo so v tem študijskem letu sklenili z obiskom zeliščarja Milana Zemljiča v Starem trgu pri Ložu. Predavanju o zdravilnih rastlinah, ogledu zeliščnega vrta in nasada encijana je sledila pogostitev z obiljem novih interesov in radovednosti za naslednje leto.

V študijskem letu 2015/16

so ponovno začeli kot običajno, to je s skupnimi načrti za skupinsko delo. V tem letu so najprej spoznali zeliščni vrt pri Karmen in Ivici Nemeč v Lokavcu. Tokrat so sklenili, da ne bi nadgrajevali le svojega zeliščarskega in botaničnega ter vrtnarskega znanja, temveč da bi se radi naučili tudi nekaj računalniških spretnosti. Posebej za svoj krožek so si organizirali delavnice v računalniški učilnici na Ljudski univerzi v Ajdovščini. Med drugim so ustvarili svojo fb-skupino, kjer lahko vsak posameznik objavlja razne recepte in članke, da jih lahko preberejo tudi drugi člani krožka. Tako si lahko člani izmenjajo še več informacij in se med seboj povežejo. Skupina je na FB živahna, največ objav prispeva mentorica, ki je s svojim iskanjem zanimivih člankov nenehen vir novih informacij.

Naslednja srečanja so pripravile posamezne članice krožka. Tako so spoznali volno avtohtonih ovc z Jezerskega in pletenine iz te (nebarvane) volne, okrasne vezenine za zeliščne vrečke. Vsi ti izdelki in tradicionalna znanja (ki so del kulturne dediščine) se ohranjajo s prenašanjem med generacijami. V študijskem krožku so namreč različno stari člani in članice. Mlajši sprejemajo znanje starejših in obratno. V novoletnem času so izdelovali mila in balzame za ustnice, ki so jih namenili za »naravna« darila.

V nekaj srečanjih so se posebej posvetili posameznim rastlinam (lan, ognjič, črnoglavka) in se udeležili predavanja mag. Stipeta Hečimovića na Brjah. Biolog in strokovnjak za zelišča je predaval o prehrani, kmetovanju, sonaravnem bivanju. Izobraževanje v študijskem krožku ne ostane le pri zdravilnih zeliščih, temveč želijo spoznati tudi druge kulture, zato so se učili pripraviti turški burek. Članica študijskega krožka, ki preživi v Turčiji po več mesecev, je za vse ostale člane (na srečanju) spekla burek, pojasnila posebnosti testa in nadevov. Mimogrede je še povedala, da jo je njena vnukinja naučila toliko turških besed, da lahko nakupuje tudi sestavine za burek.

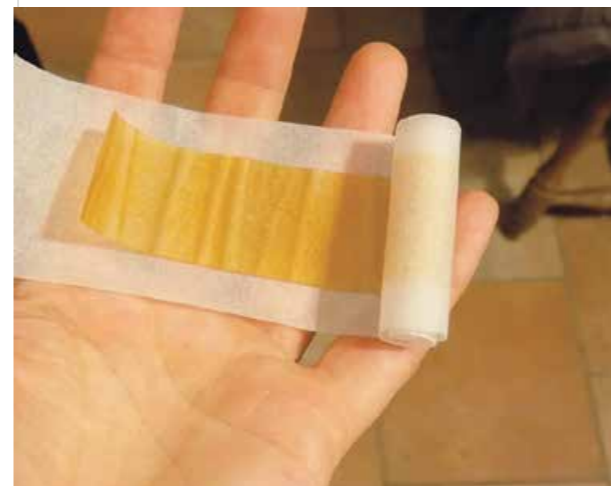
V spomladanskih mesecih je študijski krožek veliko časa posvetil organizaciji zelemenjave, ki so jo izvedli v februarju (izmenjava semen) in aprilu (izmenjava sadik). Študijsko leto se bo zaključilo z [izobraževalno ekskurzijo](#)¹⁷.

Člani in članice študijskega krožka se udeležujejo tudi drugih predavanj, npr. predavanj, ki jih organizira Vila Lavanda ali kak drugi študijski krožek (npr. ŠK Učni užitni park). Člani se zanimajo za razna področja naravne pridelave in uporabe rastlin.

¹⁷ Vse izobraževalne ekskurzije slonijo na načelih doživljajske pedagogike in izkustvenega učenja.

Glicerinska mila vlijemo v posebne kalupe, ki dajo milu obliko. Dodamo začimbe in zelišča za vonj.

V ustih se stopi v blažen okus rajskega jabolka. »Sadno usnje« je pripravila Majda Gregorc.

Majda Gregorc se je študijskemu krožku priključila, ko je prebrala [oglas](#) Ljudske univerze o ustanovitvi Študijskega krožka Sivka. Sama pravi, da ni vedela, kaj naj pričakuje. Že od nekdaj jo je zanimalo življenje z naravo in v naravi.

»Med članicami krožka sem našla vse to in še več. Naša srečanja v zadnjem času segajo na področje [naravnega vrtnarjenja](#), pred tem pa smo se učile izdelovanja naravne kozmetike, spoznavale smo zelišča in njihovo uporabnost v zdravilne namene, pa tudi v kuhinji in nasploh v gospodinjstvu. Veliko smo se naučile od naše mentorice, pa tudi druga od druge, saj so nekatere članice prava zakladnica znanja. Od mojega prvega srečanja pri krožku so minila tri leta, pa se jih vedno znova veselim. Vsako novo srečanje prinese novo znanje, ki mi olajša delo na vrtu, kakor tudi pri kuhanju in ostalih gospodinjskih opravilih.«

Delavnice o izdelavi glicerinskega mila in balzamov za ustnice (2015). Na fotografiji je vidna peč, ki jo pozimi zakurijo, da je prostor topel.

ČLANICE ŠTUDIJSKEGA KROŽKA SO O DELU V KROŽKU POVEDALE

MARIJA BRATINA

Kako je usposabljanje za zeliščarja vplivalo na nastanek študijskega krožka?

Pomislila sem, da bi mogoče lahko napisala nekaj besed o našem študijskem krožku še iz tistega časa, še preden se je sploh oblikoval. Na LU Ajdovščina sem se vpisala na usposabljanje za zeliščarja, se udeležila prvih predavanj in nabiranja zdravilnih rastlin na Gori¹⁸, saj me ta tema že od nekdaj zelo veseli in nadvse rada bi postala čisto pravi »NPK mojster«. Toda takoj mi je bilo jasno, da tega žal ne bom zmogla, saj mi kronično primanjkuje časa. Torej, spet alternativa! Bolje nekaj kot nič. Na Ljudski univerzi sem izvedela, da se ustanavlja zeliščarski krožek Sivka in pridružila sem se vsa polna pričakovanj. Ni mi žal! Veliko novega sem zvedela in se marsičesa naučila. Nadvse všeč mi je, da smo tu **enake med enakimi**, ne glede na to, kaj je katera po poklicu, kakšno izobrazbo ima, kakšno delo opravlja, ne motijo nas starostne razlike, ne koliko tovrstnega znanja katera med nami že ima. Ne opažam nikakršnega ljubosumja ali nevoščljivosti, temveč se vsakič kaj zanimivega dogaja in ena drugi marsikaj koristnega povemo, in skupaj rastemo. Naša Nataša je super voditeljica. Ne vsiljuje nam svojega – očitno bogatega – znanja, temveč nas vsa polna energije vodi, vabi k sodelovanju, spodbuja nas k lastni kreativnosti in daje možnost skupnega soustvarjanja.

Skratka, lepo je pri nas!

CVETKA ČERNIGOJ

Meni je vedno lepo na srečanju

Študijski krožek mi je ponudil zelo veliko znanja o zdravilnih zeliščih, mazilih, milih, kremah, maceratih, tinkturah. Jaz pa stvar z veseljem sprejemam. **Meni je vedno lepo na srečanju. Domov pridem vsa polna energije in ta energija mi daje moč.** Vesela sem, ker sem v krožku spoznala ljudi, ki enako razmišljajo kot jaz glede zdravljenja z zelišči in njihovimi pripravki. Moj najlepši utrinek pa je bil takrat, ko nam je naša mentorica Nataša pokazala, kako se pripravi mazilo. Takrat sem vedela, da je to to, po kar sem prišla v krožek.

¹⁸ Gora je del Trnavske planote. Delu, ki se dviga nad Ajdovščino (vasi Predmeja, Otlica, Gozd in Kovk), domačini pravijo Gora.

MARJETKA PIRC PAVLIČ

Moj pogled na krožek Sivka

Teh naših srečanj se res veselim. Že prej sem rada nabirala zelišča, jih tudi gojila, pripravljala različne izdelke in čaje, skušala čimbolj živeti z naravo. Najbolj mi je všeč, da je vsaka udeleženka to, kar zna, tudi Nataša, ki ve res ogromno, **pripravljena deliti z drugimi, nesebično, z veseljem, širiti znanje in izkušnje.**

Kljub temu da sem predelala ogromno literature, vedno, res vedno, izvem še veliko novega in uporabnega. Takega, kar pride prav v vsakdanjem življenju, naravnega in dosegljivega. Dogaja se vse v skladu z našim razmišljanjem o načinu življenja; skladno s tem nas pozimi na srečanjih greje čudovito topla peč na drva.

Prav fasciniralo me je, kako je **vsaka udeleženka ustvarjalna, tako res s srcem in dušo, veseljem, strastjo.** Vsaka ima svoje posebno veselje, ki mu posveča več pozornosti. Nekatere najrajši izdelujejo mila, druge gojijo ali nabirajo zeli in pripravljajo čaje, izdelujejo hidrolate, mazila, kreme, šampone, macerate, pridelujejo svoja lastna ekološka semena, gojijo rože, izdelujejo prekrasna ročna dela. Prav vse pa smo navdušene nad uporabo zelišč tudi pri kuhi, in zato **na naših srečanjih vedno tudi zelo lepo diši!** Božansko! Vedno se na srečanjih kuha čudovite domače čajne mešanice. Spoprijele smo se tudi s pečenjem slovesnega in tudi za oko prečudovitega kruha, nato bureka ... Res je lepo in ustvarjalno! V lanskem letu je bil v okviru krožka tudi zelo dobro organiziran izlet na kmetijo, ki se ukvarja z zelišči. Spoznali smo zeliščarja, ki ima svoje delo rad, ima ogromno znanja in zanimivih izdelkov.

Krožek SIVKA je **živa in zdrava združba, ki hoče delati dobro v korist ljudi in narave.** Koliko ustvarjalne energije, ljubezni, trdega dela, potrpežljivosti, tudi nočnih ur, odpovedovanja, pa tudi znanja, je vloženo v to, kar delamo! V skrbi za boljši, manj obremenjen, prijaznejši jutrišnji svet.

IDA KRAPEŽ

V Sivko sem zelo rada prihajala, saj se je tam zbiralo veliko žensk in dva moška. Vsi smo bili deležni izmenjave izkušenj, praktičnih napotkov, strokovnih znanj, novosti ... Seveda pa gre vsa zahvala vodji Nataši Mohorčič, ki nas je znala dobro usmerjati in prepustiti aktivnosti in pobude vseh nas. Zase vem, da sem marsikaj pridobila v Sivki in da so to iztočnice za moje nadaljnje delo z zdravilnimi rastlinami, kar je moje veselje in užitek.

TEJA BAJC

Študijskemu krožku sem se pridružila zelo pozno. Resda nisem najbolj redna obiskovalka, saj mi delo in štirje majhni otroci tega žal ne dopuščajo. Sem pa zelo zadovoljna, predvsem z našo mentorico Natašo. Pri vsakem srečanju se zelo potrudijo, da nam ni dolgčas. Nikoli ji ne zmanjka idej. Zna nas lepo povezati. Zelo dobrodošlo je tudi znanje vsakega izmed nas, ki si ga izmenjujemo in s tem nadgrajujemo. Znanja ni namreč nikoli preveč. Upam, da bo ta študijski krožek še dolgo živel.

Obisk zeliščnega vrta pri Ivici. Je pihalooooo!!!
Potem pa okušanje čajev. Ivica je skuhala tisto mešanico, ki smo jo želele.

Nebeško je dišalo (v dnevni sobi pri Ivici).

IVICA NEMEC Za nič na svetu ga ne bi zamudila

Že drugo leto redno obiskujem krožek in za nič na svetu ga ne bi zamudila. Tu se imamo lepo, si izmenjujemo znanje in se učimo. Neverjetno, koliko novega znanja pridobiš, izkušnje drugih in znanje kar vsrkavaš in to je tako neprecenljivo. Kar mi je ta krožek dal, je samozavest, da si sam tudi del nečesa in da včasih tudi moja mala izkušnja in malo znanje nekemu kaj pomaga. To mi pomeni največ. Zame je bil največji dogodek, ko so vse članice prišle k meni v Lokavec, si ogledale moj zeliščni vrt in moja nabrana zelišča ter izdelke. Bilo mi je v veliko veselje!

MAGDA AMBROŽIČ

Krožek Sivka me je pritegnil že z imenom. Vanj sem se vključila z željo, da bolje spoznam to rastlino, njeno uporabnost, predelavo. Že takoj na začetku pa sem ugotovila, da ne bom izvedela kaj več samo o sivki, temveč tudi o drugih rastlinah, zeliščih, začimbah itd. Z navdušenjem sem prisostvovala izdelavi mila, ki smo ga naredili na enem izmed prvih srečanj. Takrat in še potem na naslednjih srečanjih sem izvedela veliko novega, kajti nekaterih potrebnih sestavin nisem niti poznala. Izvedela sem tudi, kje se določene sestavine in potrebni pripomočki dobijo. Vesela sem, da sem videla, kako se naredi kreme, raznovrstna mazila, masažne ploščice, soli za kopeli in še marsikaj. Nekaj od vsega tega mi je uspelo narediti tudi doma in koristno uporabiti. Rada se pridružim na teh srečanjih, saj izvem, spoznam ali vidim vedno kaj novega in zanimivega.

ANJA ŽORŽ

Ko nisi imel ali nimaš ne pogojev in ne pravih ljudi okoli sebe, da bi se spoznal z znanjem o zeliščih in receptih »starih babic«, takrat je srečanje v krožku Sivka pravi naslov. Hvaležna sem, da sem lahko v krogu ljudi, ki so pripravljeni deliti svoje znanje in izkušnje.

VANDA VOVK

Obisk pri zeliščarki Tončki na Predmeji

Pri ŠK Sivka sem dobila veliko novega znanja in spoznala čudovite ljudi. Najbolj pa mi je ostal v spominu obisk pri zeliščarki Tončki na Predmeji. Čeprav živim v Zgornji Vipavski dolini, na Predmejo oz. Goro, kot pravimo, grem malo kdaj. Bližji mi je Nanos. Zato sem bila zelo vesela, ko je Nataša predlagala, da obiščemo gospo Tončko na Predmeji. V juniju 2014 smo se nekega popoldneva zbrali v Lokavcu in se odpeljali na Predmejo. Tam nas je pričakala zeliščarka. Popeljala nas je po okolici in nam pokazala rastišča različnih zelišč in zdravilnih rastlin. Meni je tak način spoznavanja rastlin zelo všeč, saj mi en pogled v naravi pomeni več kot vse slike. Nekatera zelišča smo tudi nabrali in jih odnesli s seboj. Gospa Tončka nas je popeljala tudi na jaso za domačo hišo, kjer si je uredila svoj vrt. Na dnu jase je imela posajeno ajdo, ob straneh pa različna zelišča. V svoj vrt je vložila veliko dela in truda. Zemljo je praktično iztrgala gozdu in jo očistila kamenja in korenin. Povabila nas je tudi na svoj dom, kjer nam je pokazala že nabrana, posušena in skrbno spravljena zelišča. Pokazala nam je, kje in kako suši zelišča, destilator, vseskozi pa nam je razdajala svoje bogato znanje in rade volje odgovarjala na naša vprašanja. Upam, da bomo še kdaj skupaj odšli na kakšen podoben obisk.

DRAGA KOBAL

Že drugo leto obiskujem zeliščarski krožek. Navdušena sem nad spoznavanjem zelišč in njihovo uporabo. Naučile smo se izdelovati mazila, mila in še veliko drugega. Izmenjujemo si razna mnenja, znanja, izkušnje, ročna dela. Prijetna pa so tudi naša druženja in sproščujoči pogovori. Želim si, da bi se taka srečanja še nadaljevala.

ZELEMENJAVA JE GIBANJE

Spomladi 2016 je študijski krožek organiziral dve zelemenjavi, in sicer februarja in aprila. V nadaljevanju najprej predstavljamo značilnosti zelemenjave, kot so zapisane na fb-strani Zelemenjava, nato pa nekaj fotografij z obeh dogodkov v Ajdovščini.

Na Zelemenjavi¹⁹ menjamo semena, sadike, pridelke, recepte, izkušnje in navdihe z domačega vrta. Cilj Zelemenjave je, da **na solidaren in zabaven način** poveže vse navdušence dobrot in lepote domačega vrta ter to navdušenje raztroši tudi med ostale someščane in sovaščane. Zelemenjava vabi vse brez izjeme: vrtnarske guruje in popolne začetnike, mlade in stare, take z enim samim lončkom na balkonu kot tiste s kilometrsko njivo. Pridite s polnimi žepi dobre volje, razveselili pa se bomo tudi vsake slaščice iz domače pečice.

Načela menjave

Menjava temelji na medsebojnem **zaupanju in spoštovanju**. Za menjalna razmerja se dogovorimo med seboj.

Etična zaveza

- **BREZ DENARJA.** Na Zelemenjavi dobrine izmenjamo ali jih podarimo brez nadomestila.
- **MENJAMO POŠTENO.** Pri opisu predmeta menjave smo objektivni, pri dogovorih za izmenjave pa navajamo resnične in točne podatke (e-pošta, telefon).
- **MENJAMO DOBRO.** Menjamo le tisto, kar bi sprejeli tudi sami (izogibamo se hitro pokvarljivi hrani, ribam, mesu in mesnim izdelkom, surovim jajcem in pripravljenim jedem).
- **SMO SKRBNI** in menjamo le neoporečne pridelke/izdelke, skrbimo za čistočo.

Kaj menjamo?

- **SADOVE DOMAČEGA VRTA** (krompir, paradižnik, jabolka ...),
- **IZDELKE IZ DOMA PRIDELANIH VRTNIN** (ozimnica – vložena in sušena zelenjava, čaji, suho sadje, pecivo in podobno),
- **DAROVE NARAVE** (kostanj, šipek, jurčki, zelišča ...),
- **SEMENA IN SADIKE** (tudi potaknjence, cepiče).

Kaj spada pod "drugo"?

- Prostor za vrtiček ali njivo, morda opuščena kmetija,
- pomoč – delo na vrtu, obiranje sadja, predelava pridelkov in podobno,
- knjige o vrtnarjenju, kuhanju, zdravih zeliščih,
- embalaža za shranjevanje ozimnice in drugih pripravkov (stekleni kozarci z navojem, pločevinaste škatle s pokrovom, steklenice ...),
- oprema (motike, lopate, označevalne tablice ...).

¹⁹ Vir: Objava na fb-strani; <http://www.zelemenjava.si/>

ZELEMENJAVA V FEBRUARJU 2016: MENJAVA SEMEN

Sejem bil je živ ...
Veliko semen so podarili.

Kdor se je ustavil ob stojnici, je dobil tudi topel čaj in veliko nasvetov o uporabi semen. Ljudje so bili presenečeni.

Priprava semen za zelemenjavo in plakat z vabilom (februar 2016)

Sadike, pripravljene za 4. vseslovensko Zelemenjavo (14. 5. 2016), ki je potekala tudi na kmečki tržnici v Ajdovščini.

ZELEMENJAVA V APRILU IN MAJU 2016: MENJAVA SADIK
 V APRILU so podarjali in zamenjevali sadike.

ŠTUDIJSKI KROŽEK KOT DEL (POLITIČNE) DELIBERACIJE

Od političnega predstavništva do deliberacije:
o zelenih vrednotah in kaj imajo pri tem študijski krožki

Irena Sovdat

V tem delu se bomo nekoliko obrnili v smeri teorije, in to politične teorije. Začuden?

Kako pa lahko iz krožka, kjer se zbirajo (predvsem) ženske²⁰ iz različnih okolij, z različnimi izkušnjami in pogledi, preidem na politično teorijo?

Pravzaprav brez kakšnega večjega problema!

Moja teza je, da je študijski krožek primer skupine, ki deluje po načelih deliberacije in je uvod tudi v politično ozaveščanje o pomenu novih pristopov k skupnemu življenju (in odločanju v skupnem življenju) ter da z značilno skupinsko komunikacijo razvija večšine za deliberativno demokracijo.

O študijskih krožkih navadno ne pišemo z zornega kota politične teorije, zato bi želela odpreti tudi ta pogled.

Živimo v družbi, ki je politično urejena, in to ureditev lahko imenujemo kar liberalna demokracija. Eden izmed temeljev le-te je politično predstavništvo oz. zastopništvo, ki pa je zadnje čase tarča velikih kritik. Na te kritike pa so politologi odgovorili s teorijama participacije in deliberacije. V tem besedilu se bom osredotočila predvsem na deliberacijo in deliberativno demokracijo.

Poglavitno vodilo Študijskega krožka Sivka je narava in vse, kar je z njo povezano. Res smo se v glavnem posvečali izdelavi različnih mil, mazil, balzamov, velik poudarek pa je bil tudi na izmenjavi nasvetov glede uporabe zdravilnih rastlin in sonaravnega vrtnarjenja. Če vse to povežem s svojimi doživljanji v študijskem krožku, lahko rečem, da so udeleženske in udeleženci tega krožka okoljsko osveščeni ter zagovorniki zelenih vrednot.

Zelena politična teorija, ki te vrednote zagovarja in promovira, se srečuje s problemom, ki se izrazi z naslednjim vprašanjem: v katerem političnem sistemu bi se te vrednote najlažje

²⁰ Večina članic je žensk.

izpostavile in upoštevale pri oblikovanju političnih odločitev? Zato bom sedaj kratko opisala obstoječo obliko demokracije, kritiko le-te s strani deliberativne demokracije in potencial, ki ga slednja kaže pri uveljavljanju zelenih vrednot. Posredno bomo ob tem lahko razmišljali o vlogi študijskih krožkov.

V sodobnih demokracijah se, po mnenju mnogih²¹, neposredna demokracija, kot je bila poznana v antični Grčiji, najverjetneje ne bi obnesla, saj so države po številu prebivalstva neprimerno večje, kot so bile grške mestne države. Zaradi tega se je postopoma oblikovala predstavniška demokracija. Državlani na volitvah izbiramo predstavnike, ti pa v našem imenu sprejemajo odločitve. Vendar v ospredje prihajajo težnje po večjem upoštevanju mnenj državljanov pri oblikovanju političnih odločitev, saj te neposredno vplivajo na življenje posameznikov. Z volitvami res vplivamo na oblikovanje državne organizacije, toda vprašljiv je vpliv, ki ga imajo mnenja državljanov na oblikovanje politik. Izvoljeni predstavniki se z volivci ne posvetujejo o vsebini vsake politične odločitve, ki jo sprejmejo, hkrati pa so lahko člani različnih političnih strank, katere programe in usmeritve morajo tudi upoštevati. Tu se potem postavlja vprašanje legitimnosti sprejemanja odločitev izvoljenih predstavnikov v imenu volivcev. Kako torej zagotoviti legitimnost političnim odločitvam in posledično samemu političnemu sistemu?

Odgovor na to lahko ponudi relativno mlada politična teorija **deliberativne demokracije**, ki zahteva aktivno sodelovanje posameznikov pri oblikovanju političnih odločitev, predvsem tistih, katerih se kolektivno sprejete odločitve dotikajo. **Temeljni koncept deliberativne demokracije je oblikovanje in izražanje mnenj državljanov v procesu demokratične deliberacije, ki temelji na odprtosti, vključenosti in spontanosti.** Proces deliberacije ponudi možnost in prostor za izražanje mnenj in sodb ter njihovo primerjanje.

Začetke političnega predstavništva najdemo v srednjem veku s t. i. stanovskimi skupščinami. Politično predstavništvo v sodobnem pojmovanju se je uveljavilo tekom boja z buržoazijo zoper fevdalne privilegije in srednjeveške partikularizme. Prav politično predstavništvo z enako in splošno volilno pravico, kakršno se je v 17. stoletju uveljavilo v Franciji, je imelo velik vpliv na razvoj te ustanove. Sam odločevalski prostor je v sodobnih liberalnih demokracijah zaprt za sodelovanje zainteresirane javnosti. Politična participacija državljanov je v predstavniškem modelu demokracije omejena na volilno participacijo, ki seveda ni zanemarljiva, vsekakor pa ni zadostna (v Held, 1989, 79–80).

Za moderne, velike in kompleksne družbene ureditve je predstavniška demokracija po eni strani odlična rešitev problema predstavljanja in zagovarjanja interesov državljanov, po drugi strani pa nas sooči z dilemo, ali so izvoljeni predstavniki zmožni oblikovanja in sprejemanja takšnih političnih odločitev, ki dejansko predstavljajo interese njihovih volivcev.

Te dileme za deliberativno demokracijo pa pravzaprav ni, kajti **samo posameznik sam lahko predstavi svoje interese in jih zagovarja.** Teorije deliberativne demokracije so se razvile predvsem zaradi pomanjkljivosti prakse liberalne demokracije. Demokratični

²¹ Omenim lahko naslednje avtorje: Dahl (v Rus in Toš, 2005 ter v Tomšič, 2002), Perenič (v Jurca, 2007), Kasse in Newton 1999.

primanjkljaj postaja vse bolj opazna težava, za katero mnogi kritiki liberalne demokracije menijo, da se je znotraj obstoječih institucij ne da razrešiti. Res je, da volitve delujejo selekcijsko, vendar imajo državljani le malo vpliva na odločitve, ki se sprejemajo v njihovem imenu. Vpliv strankarskih interesov in pomanjkanje prisotnosti ali glasu politično marginaliziranih lahko pripelje do tega, da so njihovi interesi in pričakovanja sistematično izključeni ali vsaj neustrezno naslovljeni (Lukšič, 2005, 239).

KOMUNICIRANJE V IN MED SKUPINAMI

Tudi načini komuniciranja znotraj in med skupinami so v deliberativni demokraciji drugačni. Za liberalno demokracijo je značilno argumentativno soočanje mnenj državljanov, ki je lahko preveč togo, hladno in zlahka utiša nasprotja in nesoglasja ter razvrednoti perspektive tistih, ki so manj veščji argumentiranja. Na drugi strani pa koncept deliberativne demokracije obogati in razširi načine komuniciranja, da se poleg kritičnega argumentiranja, kot legitimne oblike podajanja mnenj, uvedejo še naslednji elementi:

nagovarjanje kot oblika komunikacije, kjer subjekt prepozna subjektivnost drugih in na podlagi tega vzpostavlja zaupanje; kot lahko opazimo v izjavah udeleženk študijskega krožka v prejšnjem poglavju, gojijo medsebojno zaupanje, druga drugo doživljajo kot posebno, različno, a s skupnimi interesi;

retorika kot način izražanja političnih izjav in argumentov; retorika ima zelo veliko vlogo, ki pomagajo pri inkluzivni in prepričljivi politični komunikaciji, vključno z usmerjanjem pozornosti na določene teme in z vzpostavljanjem medsebojnih odnosov med govornikom in poslušalci;

pripovedništvo ima prav tako veliko vlogo in kljubuje izključevalnim tendencam ter podpira argumentiranje. Med drugim pripovedništvo pomaga relativno brezpravnim skupinam, da se javno uveljavijo; ponuja tudi načine, s katerimi dialoško razumevanje obogatijo ljudje, katerih izkušnje in prepričanja so tako zelo različna, da z drugimi ne morejo deliti dovolj predpostavk, ki bi jim omogočale plodno razpravo (Lukšič 2005, 241). Tudi narativnost, ki v zgornjem zapisu deluje kot zelo zapleten postopek, je nenehno del komunikacije v študijskem krožku. Nekatere udeleženske poudarjajo, kako jim je pomembno, da si izmenjujejo svoja mnenja, zgodbe, izkušnje, kar je lahko »vaja« ali »praksa« komuniciranja med skupinami.

Vendar pa nam sama deliberacija še ne prinese nujno tudi odločitve, zato je potreben razmislek o novih oblikah političnih institucij. Za potrebe legitimiranja politik Lukšič omeni tri potencialne deliberativne modele, s katerimi se lahko presojuje različne vrednote, prepričanja in preference.

TI MODELI SO:

mediacija in deležniške institucije;

državljski forumi, kot so deliberativni mnenjski shodi, državljanska razsodišča in konsenzualne konference;

referendumi in državljanske iniciative (Lukšič, 2005, 247).

Ti modeli ponujajo možnosti, da se v odločevalskem procesu poveča demokratična deliberacija in refleksija pluralnosti vrednot in jih lahko, kot bolj ali manj stalne oblike, vpeljemo na lokalni in/ali nacionalni ravni (Lukšič, 2005, 247).

Sodobne liberalno demokratične institucije se soočajo z izbiro med politično neenakimi elitami, ki se poslužujejo deliberacije, ter politično enakimi, a ne-deliberativnimi množicami. Deliberacija med izvoljenimi predstavniki pri oblikovanju in sprejemanju političnih odločitev je daleč od ideala. Predstavniki velikokrat zagovarjajo stališča, ki se močno razlikujejo od tistih, ki jih zagovarjajo njihovi volivci. Zgodi se lahko, da predstavniki delujejo le v smeri zadovoljevanja lastnih interesov oz. interesov vplivnih posameznikov in organizacij. Tako je enakost, dosežena s pomočjo volitev, omejena (Fishkin in Luskin, 2000, 18). Po eni strani sicer nasprotuje agregatnemu modelu demokracije, po drugi strani pa se zaveda, da je sprejemanje odločitev nujno. Deliberacija je lahko nenehna, a politika terja odločitve, zato je časovna omejitev debate nujna.

ODLOČEVALSKA PRAVILA

V teorijah deliberativne demokracije lahko malo preberemo o samih **odločevalskih pravilih**, osrednji pri vseh teorijah pa je koncept soočanja kolektivnih odločitev z refleksivnimi preferencami. To pomeni, da so bila vsa mnenja slišana in upoštevana, kljub temu da jih končna odločitev morda ne vključuje. Pomembno je spoznanje, da se lahko posameznikove preference med deliberacijo spremenijo in zato lahko pridemo do bolj razumnih presoj in odločitev (Lukšič, 2005, 234). Še vedno je v ospredju deliberacija, soočenje refleksivnih preferenc ter konsenz, vendar je tudi konsenz deležen kritike, kajti če je konsenz dosežen, še ne pomeni, da dejansko predstavlja kolektivno odločitev. Ostane nam torej deliberacija – soočenje posameznikovih mnenj, preferenc in prepričanj, s katero lahko pridemo do neke skupne odločitve.

ZELENE POLITIKE IN ZELENE VREDNOTE

Obstoječa oblika liberalno-predstavniške demokracije, ki deluje v okvirih kapitalističnega tržnega sistema, je relativno omejena pri tem, kakšne politike lahko sprejema. Politike, ki bi kakorkoli omejile poslovno donosnost, trg hitro zavrne²². V takih razmerah se **zelene politike** lahko uveljavijo samo, če je škoda, ki jo lahko prinese ekonomiji, minimalna ali pa se celo izkažejo kot poslovno donosne. Zagovornikom **zelenih vrednot** pa ni najpomembnejše zagotavljanje, morebiti celo kratkoročne, poslovne uspešnosti v državi, ampak premik preko osamljenih primerov uspeha zelenega kapitalizma, kar lahko pomeni tudi spremembo obstoječe državne strukture. Deliberativna demokracija ponuja oblike političnega delovanja, ki bi lahko povečale možnost zelenega in možnega državljskega sodelovanja, ki bi se lahko oblikovalo kot del trajnega kritičnega dialoga.

Ravno zato vidijo teoretiki **zelenih političnih teorij** v deliberativni demokraciji možnost predstavljanja zelenih načel v političnem prostoru na način, ki bi zelene vrednote približal državljanom. Institucije deliberativne demokracije so ekološko bolj racionalne, saj so bolj odzivne na kompleksne težave, kakršne so tudi okoljski problemi (Dryzek, 2000). Smith (2003, 62) meni, da proces deliberacije omogoča večji pretok informacij, saj gre za **aktivno vključevanje različnih mnenj posameznikov in ravno tako skupin, ki imajo neposredne izkušnje s posledicami, ki jih prinašajo ekološke degradacije**. Deliberacija oblikuje prostor za spoznavanje različnih mnenj in pogledov ter posledično tudi spoštovanje in upoštevanje teh mnenj. Glede na to, da je **zeleno gibanje** zelo raznoliko, ravno tako tudi okoljske vrednote, ponuja deliberacija primerne pogoje za raziskovanje in razumevanje teh razlik. Mnenja in preference, ki so javno izražena, so ponavadi družbeno usmerjena in sprejemljiva, kajti v procesu deliberacije je težko zagovarjati mnenja, ki temeljijo na napačnih informacijah in so moralno nesprejemljiva.

DELIBERACIJA IN REFLEKSIJA

Deliberacija povečuje zmožnost refleksije posameznika o okoljskih vrednotah ter posledično tudi možnost spremembe pogleda na te vrednote. Pri posamezniku lahko sproži ponotranjenje interesov narave, kar pomeni, da bodo ljudje razmišljali tudi o drugih interesih in ne zgolj o lastnih. Javna deliberacija je proces, v katerem se lahko **zavemo svoje odvisnosti od drugih kot tudi od narave**. Med deliberacijo o okoljskih temah lahko posameznik spremeni svoje poglede na okolje, poveča podporo kolektivni akciji, prav tako lahko vodi k bolj holističnemu in daljnosežnemu razmišljanju. Vse to je ključno za udejanjanje okoljsko racionalnejše politike.

Ne glede na ekonomsko ozadje oblikovanja politik je obstoječa struktura liberalne demokracije nesposobna učinkovitega odzivanja na ekološke probleme, predvsem zaradi kompleksnosti in nedoločnosti, ki sta zanje značilni. Tu se torej odpira prostor, ki bi ga lahko zapolnila deliberativna demokracija, kajti sam proces deliberacije omogoča **bolj informirane sodbe in odločitve** tudi o tako kompleksnih vprašanjih, kot so okoljska.

²² O problemih neoliberalizma v sodobnem življenju piše veliko avtorjev. Naj omenim le članke Primoža Krašovca v Andragoških spoznanjih št. 1 in 2/2016 (Krašovec, P. (2016) Še enkrat o neoliberalizmu I: ekonomija, Še enkrat o neoliberalizmu II: politika, Še enkrat o neoliberalizmu III: psihoafektivni učinki neoliberalizma in neoliberalna subjektivnost.).

Deliberativna demokracija ponuja oblike političnega delovanja, ki bi lahko povečale možnost zelenega in možnega državljskega sodelovanja, ki bi se lahko oblikovalo kot del trajnega kritičnega dialoga.

SKLEPNE MISLI

Za zaključek lahko rečem le, da sodobni časi kličejo po drugačnem političnem udejstvovanju, ki bo opogumilo posameznika, da pove svoje mnenje, in mu hkrati dalo priložnost, da to izrazi na njemu prijeten (brez strahu) in sprejemljiv način. Obstoječe politične institucije so preveč rigidne, da bi priznale in sprejele tudi tako »neformalno« izražena mnenja in jih upoštevala pri oblikovanju in sprejemanju odločitev. Ravno Študijski krožek Sivka predstavlja takšno »neformalno« družjenje žensk in moških, ki delijo svoje ideje, izkušnje in nenazadnje tudi tegobe in težave. Gre za obliko povezovanja oseb s podobnimi pogledi in cilji, o katerih razpravljajo. Če pogledamo teorijo deliberativne demokracije, nam ta kot obliko institucije ponudi državljski forum ter pripovedništvo kot obliko komuniciranja. Oboje lahko prepoznamo tudi v tem krožku. Pomembno je, da se vse udeleženske in udeleženci čutijo enakovredni in sprejeti, da med sabo lažje delijo svoje izkušnje, mnenja, zadržke in enako možnost dopuščajo tudi drugim članicam in članom. Ampak ne delijo samo svojih idej, delijo tudi izdelke ter pridelke in vse brezplačno, kar je v današnjem svetu redkost.

Taka srečanja in take skupine imajo velik potencial, da prerastejo v več kot le mesečno izmenjevanje idej. Tudi njihov vpliv se lahko razširi z lokalnega, preko regionalnega na nacionalni. Lep primer tega je Zelemenjava in le-ta je lahko vzor in vzpodbuda za nadaljnje delovanje tega krožka.

Zelemenjava
(februar 2016)

Na tržnici v Ajdovščini (februar in april 2016)

REFERENCE

Dryzek, J. S. (2000). *Deliberative Democracy and Beyond*. New York: Oxford University Press.

Fishkin, J. S., Luskin, R. (2000). *The quest for deliberative democracy*. V: Saward, M. (ur.) *Democratic Innovation: Deliberation, Representation and Association*, (17–28). London, New York: Routledge.

Held, D. (1989). *Modeli demokracije*. Ljubljana: Univerzitetna konferenca ZSMS.

Jurca, M. (2007). *Volilna participacija v Sloveniji*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/Jurca-Maja.PDF> (17. 6. 2008).

Kasse, M., Newton, K., Toš, N. (ur.) (1999). *Zaupanje v vlado in zaupanje Slovencev v demokratični sistem*. Ljubljana: Liberalna akademija in Znanstvena knjižnica FDV.

Lukšič, A. (2005). *Elektronska demokracija na lokalni ravni v Sloveniji – poskus konceptualizacije*. V: Brezovšek, M., Haček, M. (ur.) *Lokalna demokracija II.: Uresničevanje lokalne samouprave v Sloveniji*, (229–250). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Rus, V., Toš, N. (2005). *Vrednote Slovencev in Evropejcev: Analiza vrednotnih orientacij Slovencev ob koncu stoletja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Smith, G. (2003). *Deliberative Democracy and the Environment*. London, New York: Routledge.

Tomšič, M. (2002). *Politična stabilnost v novih demokracijah*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

UČENJE V ŠTUDIJSKEM KROŽKU

Študijski krožek je skupnost, ki deluje in se uči

Nives Ličen

Kako poteka učenje v študijskem krožku?

Kaj se dogaja, ko se učimo?

Ko začnemo pisati o učenju v Študijskem krožku Sivka, se zdijo vsi teoretski modeli suhoparni in brez moči resničnega življenja. S svojim pojmovnim ogrodjem, ki ga sicer ponujajo za interpretacijo polnokrvnih in barvitih zgodb o učenju v vsakdanjem življenju, so lahko le v pomoč. Moje izhodišče pri razmišljanju o učenju v študijskem krožku je bilo učenje, ki se odvija sredi življenja. Učenje razumemo kot spreminjanje ljudi, zato nas bo zanimalo: kaj se spreminja, kaj nastaja, kako se spreminja.

Ključna značilnost je učenje v skupnosti in učenje z izkušnjami ter delovanjem. Prav zaradi pestrosti učenja, povezanega z delovanjem, smo za razmislek o učenju izbrali koncept skupnosti prakse (*community of practice*), ki sta ga razvila J. Lave in E. Wenger ob raziskovanju učenja v različnih skupnostih. Poleg te teorije bomo uporabili tudi teorijo ekspanzivnega učenja (*expansive learning*), ki jo razvija Y. Engeström za vpeljevanje sprememb. Za spoznavanje učenja smo se poslužili etnografskega raziskovanja (opazovanje z udeležbo, pogovori, spremljanje fb-strani, netnografija).

Najprej bomo predstavili nekatera izhodišča in jih nato opisali s primeri iz skupine. Namen tega poglavja je osvetliti procese učenja v skupini. Nismo se osredotočali na metode skupinskega dela²³, temveč na procese, ki se odvijajo v praksi. Metode skupinskega dela so povezane z organiziranimi in načrtovanimi procesi, v krožku pa se marsikaj dogaja tudi nenačrtovano.

²³ O metodah za skupinsko delo smo pisali v okviru projekta Green education (glej Ličen, N., Fakin Bajec, J., Ličen, M. (2015). *Katero metodo naj izberem, da bo zeleno izobraževanje učinkovito?: izbrane metode za delo v skupini*. Ajdovščina: Ljudska univerza, <http://www.lu-ajdovscina.si/projekti/2013102114460133/>.

ŠTUDIJSKI KROŽEK KOT SKUPNOST PRAKSE

Študijski krožki so bili v slovenskem okolju razviti v 90. letih prejšnjega stoletja²⁴, in sicer po vzoru skandinavskih in ameriških študijskih krožkov. Skupina raziskovalk – Ana Krajnc, Nena Mijoč in Dušana Findeisen – je razvila inovativen model, ki se razlikuje od omenjenih dveh. Poleg izobraževalnih ciljev (razvoj védnosti, veščin, stališč ipd.) so v didaktični model vključile tudi akcijske cilje. Ko sem se s tem modelom srečevala kot izvajalka v 90. letih, sem se pogosto vprašala, zakaj neki so tako zahtevno izpostavljale »akcijske cilje« v študijskem krožku. Z izkušnjami (in tudi s spoznavanjem teorije) pa mi je postalo jasno. Akcijski cilji pri delu študijskega krožka so implicirali dvoje (in to je zelo pomembno za učenje odraslih):

- dejavnost skupine v lokalnem okolju, saj so s svojimi aktivnostmi vplivali na ljudi in dogodke v svojem okolju; organizirali so izlete, razstave kulturne dediščine, prireditve, posneli filme, urejali igrišča, vključevali ljudi z duševno boleznijo v skupine ipd.;
- učenje z dejavnostjo; skupine so se učile s prenosom informacij, iskanjem virov in tudi z delovanjem; model ni dovoljeval, da bi se učenje omejilo zgolj na druženje v skupini in prenos znanja iz izbranih virov.

Model za učenje v študijskem krožku je nastal tudi pod vplivom kulturnih krožkov P. Freireja in zato ne preseneča, da vse dejavnosti spodbujajo aktivno vključevanje v skupnost in spreminjanje skupnosti, vključevanje skupin prebivalcev na podeželju in drugih skupin, ki bi jih lahko imenovali skupine na obrobju, saj nimajo velike družbene moči. Toda te skupine imajo veliko znanja in so mnogokrat ohranjevalci kulturne dediščine ter razvijalci novih praks v okolju. Učijo se iz preteklosti (usvajajo že znano) in razvijajo za prihodnost. Tak primer je tudi ŠK Sivka, ki je začel z zbiranjem spominov, organizacijo Zelemenjeve v svojem okolju, spodbuja nove metode pridelave zelenjave, uporabe zdravnih zelišč, hkrati pa ohranja spomine na preteklost.

Po vpeljavi študijskih krožkov v Sloveniji se je razvila zelo bogata mreža, ki jo spremljajo na Andragoškem centru Slovenije. Prakso študijskih krožkov so razvijali mnogi avtorji in avtorice²⁵, študijske krožke raziskovali, vendar osnovni element, to je vključenost učenja v okolje in aktivno poseganje v okolje, izkustveno učenje in delovanje – je ostal »zaščitni znak« študijskih krožkov.

Prav ta element pa je značilen za model »skupnosti prakse« (*community of practice*), ki sta ga razvila Lave in Wenger²⁶.

²⁴ Mijoč, N., Krajnc, A., Findeisen, D. (1993). *Študijski krožki*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

²⁵ Naj le omenimo nekaj del s področja študijskih krožkov Bogataj, N. (2005). *Študijski krožki: od zamisli do sadov v prvem desetletju*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Urh, D., Dolžan Eržen, T., Bogataj, N., Cepin, M. (2012). *Študijski krožki: iz korenin k novim izzivom za življenje v skupnosti*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. http://arhiv.acs.si/publikacije/Studijski_krozki.pdf.

Bogataj, N. (2012). Aktiviranje nedejavnih s študijskimi krožki. V: *Izzivi izobraževanja odraslih v Sloveniji v luči prenovljenega Evropskega programa za učenje odraslih 2012–2014*, 16. andragoški kolokvij. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. <http://tvu.acs.si/ak/2012>.

Bogataj, N., Del Gobbo, G. (ur.) (2015). *Lifelong learning devices for sustainable local development: the study circles experience in the cross border area Italy-Slovenia*. Gorizia: Comitato regionale dell'Enfap del Friuli Venezia Giulia.

²⁶ Jane Lave in Etienne Wenger sta opazovala v različnih kulturah, kako se ljudje učijo (mesarji, krojači, babice ipd.). Ugotovila sta značilnosti učenja z delovanjem in pomen pripadanja skupnosti.

Skupnost prakse ima **svoje področje znanja in delovanja** (domeno), ki vključuje: skupne interese, skupno znanje. Pri ŠK Sivka to vključuje področje zelišč, zelenjave, čajev in različnih elementov za zdravo življenje in trajnostni razvoj. Osredotočeni so na pripravo naravne kozmetike (npr. mila²⁷), raziskovanje okusov in vonjev (npr. čaji), prehrano (npr. zelenjava), oblačila (npr. naravna volna).

Študijski krožek je **skupnost** (*community*), v kateri so tesni medsebojni odnosi, članice skupnosti se družijo v skupini in izven skupine, oblikovano imajo svojo fb-stran, skupaj hodijo na izlete, vsaka organizira kak dogodek za druge; člani in članice si delijo informacije, spretnosti (npr. spretnosti vrtnarjenja ali kuhanja), vire (izmenjava sadik, semen, čajev ...). V skupnosti se oblikuje identiteta. Člani in članice ŠK se počutijo kot del skupine, za svoje opisovanje uporabljajo prvo osebo množine, za svojo skupino se zavzemajo.

Študijski krožek ima svojo **prakso, delujejo**. Njihovo delovanje je »produkt« skupnosti, ki jo ustvarjajo. S svojim druženjem naborom vrednot, interesi razvijajo nove prakse (zelemenjava na tržnici v Ajdovščini). Razvijajo tudi svoj repertoar veščin in izkušenj (izleti ipd.).

²⁷ Mermolja, E., Mohorčič, N. (2015). Študijski krožek Sivka in priprava dišečega mila. V: Ličen, N. (ur.). *Zeleno izobraževanje: izbrane andragoške prakse*. Ajdovščina: Ljudska univerza, str. 32–39. <http://www.lu-ajdovscina.si/projekti/2013102114460133/>.

Udeleženci pripravljajo razstavo svojih izdelkov v MC v Ajdovščini (maj 2014)

OZNAČEVALCI UČENJA ali KAJ DOLOČA UČENJE

Učenje v študijskem krožku je torej označeno s štirimi ključnimi dejavniki:

- **SKUPNOST** (v tem kontekstu je poudarjeno **učenje kot pripadanje**, učenje poteka kot delitev skupnih doživetij, oblikovanje skupnih izkušenj, ob katerih imamo občutek, da SMO ta skupina; na srečanja skupine ne prihajamo, ker tam (le) pridobimo neke informacije (kot bi denimo šli na nek seminar za uporabo novega orodja v službi²⁸) ali ker se tam zabavamo (kot gremo v gledališče ali na ples) ali ker je tako zaželeno (kot gremo na nek sestanek), temveč ker se ob vsem tem počutimo del skupine; ker je to naša skupna izkušnja in jo doživljamo kot del sebe, ne pa kot zgolj nekaj zunanjega, česar se udeležimo, potem pa odidemo),
- **PRAKSA** (v tem delu poudarjamo delovanje; **učenje je del delovanja** na izbranem področju, učimo se tako, da delujemo (*learning by doing*); v tem sklopu nastajajo pravila delovanja, hierarhije in zaporedja delovanja, pravila organizacije dogodkov, oblikujejo se tudi vloge, ki jih nekdo prevzema, in tako se povezujeta praksa in pripadanje skupnosti),
- **IDENTITETA** (v tem polju je poudarjeno učenje kot razvoj identitete, razvoj občutenja sebe, **učenje kot postajanje**; zavedamo se, da so različne prakse trajnostnega razvoja razvite globalno, a naše prakse so nekaj, ob čemer mi postajamo nekaj drugega; razvijamo svoje zmožnosti, na katere smo mogoče že pozabili; v poglavju o spominih je zgodba z naslovom Zdravilna zelišča nekoč in danes [in 35 let vmes], ki pripoveduje o povezavi otroštva in obdobja po upokojitvi z istimi željami, vmes pa je bilo obdobje dala, ko je avtorica »hodila v službo«, kjer se je morala prilagajati drugim interesom),
- **OBLIKOVANJE POMENOV** (v tem delu je pomembna zmožnost, da svojim izkušnjam damo pomene; vsaka izkušnja ali informacija pridobi svoj pomen v mreži znanja; toda oblikovanje pomenov se ne zgodi izven odnosov ali izven soglasja z drugimi; pomeni izkušenj nastanejo v dialogu²⁹ z drugimi v skupini in tudi v dialogu z drugimi v socialnih omrežjih posameznice ali posameznika).

²⁸ S tem seveda ne zanikamo pomena pridobivanja znanja v drugačnih oblikah in okoljih! Učenje kot pridobivanje znanja in veščin je izhodišče. Ko sem vprašala študente prvega letnika, če se počutijo del akademske skupnosti, so dejali, da ne. Izrazili so, da se počutijo zatirane in nadzorovane. Njihovi občutki so njihova realnost, ki ne dopušča nastajanja skupnosti enakopravnih članov. Študijski krožek pa deluje kot skupnost enakopravnih članov.

²⁹ Temu bi lahko rekli dialoško učenje, nekateri dogodki so že sami po sebi dialoški učni dogodki.

Učenje, ki poteka kot skupnost prakse, se dogaja na štirih poljih.

Učenje torej razumemo kot mrežni preplet in ne le kot enostaven linearen proces pridobivanja informacij in ohranjanja informacij. Sodobne teorije učenja poudarjajo, da znanje in identiteta nista nekaj statičnega (mentalne strukture, identitetne strukture nenehno nastajajo), temveč sta proces(a), ki se dogaja(ta) v kulturnem okolju. Sodobnejši pogledi na znanje (npr. Rogoff, Greeno, Engeström, Yamagata-Lynch, Haraway) utemeljujejo, da je znanje proces, ki vključuje osebo in okolje, orodja (kulturne artefakte) in druge ljudi ter aktivnost, v kateri je znanje uporabljeno. Za učenje v študijskem krožku je torej pomembno lokalno okolje in znanje, ki nenehno nastaja, oseba-v-okolju se uči. Pri tem uporablja proces pridobivanja (transmisija) in proces spreminjanja (transformacija).

Poleg pridobivanja (informacij, znanja, veščin, stališč, odnosa do...) je pomembno tudi i spreminjanje (znanja, transformacija sistema pomenov, transformiranje vrednot, veščin...). Oboje vodi proces postajanja (oblikovanja identitete/sebstva), ki sloni na konstrukciji.

Pri razmišljanju o učenju kot celovitem procesu, ki se dogaja v okolju lahko uporabimo tudi model **ekologij učenja** (*learning ecology*), ki ga razvija Norman Jackson³⁰. Poudarja povezanost vseh virov učenja v nekem okolju. Naj kot primer navedemo eno od srečanj v študijskem krožku, ko smo šli na obisk zeliščnega vrta k eni od članic študijskega krožka. Uporabljeno je bilo znanje o zeliščih, ki nastaja v njihovi družini, npr. mešanje različnih okusov čajev. To znanje je bilo povezano tudi s t.i. konceptualnim (formalnim) znanjem iz strokovne literature. Pri spoznavanju okusov je sodelovala celotna skupina, ki se je dogovarjala, kateri okusi prevladujejo... Podobno je tudi s prenosom (spo)znanj, ki jih članice pridobijo v drugih okoljih. Povezujejo formalna in neformalna znanja. Proces učenja je veliko več kot zbiranje informacij in skladičenje (t.i. nevtralnih) informacij, je tudi oblikovanje pomena, smisla življenja (*sense of our lives*), je preoblikovanje znanja in načinov mišljenja, čustvovanja; učenje vključuje tudi domišljijo, intuicijo in vodi v

³⁰ Jackson, profesor emeritus, razvija/raziskuje področje »lifewide learning«. Učenje obsega ali je vključeno v vsa področja človekovega delovanja. <http://www.normanjackson.co.uk>, www.normanjackson.co.uk/learning-ecology.html.

konstrukcijo sebstva. Dve članici sta povedali svoji zgodbi o brezposelnosti. Študijski krožek jima pomeni nov vir za znanje, napolnjuje njuno radovednost in hkrati omogoča, da pripadajo neki skupini, ki ni njihova družina. Pripadanje mikroskupini zasebnega sveta (kakršna je družina) je le ena od vrst pripadnosti. Poleg te iz zasebnega sveta je za učenje pomemben tudi vmesni prostor, ki ni niti zaseben niti javen.

SPREMLJANJE UČENJA ali KAKO EVALVIRATI DOSEŽKE

Glede na to raznovrstnost je potrebno tudi drugače spremljati napredek pri učenju. Evalvacija ne more zajete le pridobljenega znanja (poznavanje zelišč, priprava sirupov ipd.). Cockx in Baert (2005, str. 208) sta glede na prej omenjeno delitev učenja predstavila tri kriterije za uvrščanje in spremljanje napredka pri učenju (evalvacija napredovanja). Ti kriteriji so:

- **KVANTITATIVNI** (sledijo kategoriji: dodajati),
- **KVALITATIVNI** (sledijo kategoriji: spreminjati) in
- **ETIČNI KRITERIJI** (sledijo kategoriji: postajati).

Kvantitativni kriteriji so uporabljeni, ko opazujemo akumulacijo, nabiranje in rast količine znanja in informacij. V teh primerih ocenimo, da se je človek nekaj naučil, če ve/zna več kot pred učenjem, če je hitrejši pri delu, če naredi manj napak ipd. V študijskem krožku so se udeleženke naučile pripravljati milo, naučile so se pisati oglase za prireditve (zelemenjava), naučile so se pripraviti burek, naučile so se mnogo novega. Svojemu znanju so DODALE novo znanje. Kvantitativna evalvacija lahko presoja, koliko novega znanja so formirali/pridobili.

Vseh procesov učenja pa ne moremo spremljati s kvantitativnimi kriteriji. Ne moremo jih niti opaziti, če uporabljamo le kvantitativne kazalnike, ki merijo količinsko rast in širitev. Kot odgovor na to pomanjkljivost so se razvili kriteriji za spremljanje učenja kot spreminjanja (in pri raziskovanju implicirajo kvalitativne pristope). V študijskem krožku smo med pripovedovanjem zaznali, koliko sprememb je nastalo v stališčih. Udeleženke so pripovedovale, da so spremenile svoje poglede na ekološko pridelavo, hranjenje kokoši, uporabo medu. Ob pisanju svojih spominov na nabiranje zelišč v otroštvu so razvile refleksijo o svojih družinskih navadah. V teh primerih je prišlo do SPREMINJANJA in lahko ocenjujemo učenje prek razmisleka o spreminjanju.

Tretja skupina kriterijev se osredotoča na učenje kot postajanje (*becoming somebody*) in je pogosto uporabljena skupaj s prvima dvema. Osebnostni razvoj, identitetni razvoj, **formiranje sebstva** (pojavljajo se različna poimenovanja) – razumemo kot razvoj samostojnosti (avtonomnosti) in hkrati povezanosti v odnosni kontekst, povezanosti v mrežah okolja, v katerem posameznik živi. Identitetni razvoj se artikulira tako glede na strukturo kot glede na delovalnost (*agency*). Udeleženke v študijskem krožku so začele aktivno delovati v svojem okolju, ne počutijo se več le kot »učenke, ki sprejemajo«, temveč postajajo angažirane prebivalke, ki želijo vplivati na način življenja v svojem okolju. S svojimi aktivnostmi, kot je zelemenjava na tržnici v Ajdovščini, spreminjajo tudi odnos do sebe kot skupine.

EKSPANZIVNO UČENJE

Ekspanzivno učenje poudarja širitev. Model učenja, ki ga razvija Y. Engeström, sloni na t. i. CHAT (*cultural-Historical Activity Theory*³¹) teoriji in ga uporabljajo pri razvoju učenja v različnih organizacijah, npr. v bolnišnici ali knjižnici (Engeström, 2010). Gre za razvoj novih praks (ekspanzija). Avtor je z uporabo ekspanzivnega učenja organiziral spremembe v univerzitetni knjižnici, pediatrični bolnišnici.

Ključna vprašanja pri učenju so:

- kdo je subjekt učenja (posamezniki in skupina),
- zakaj se uči(jo),
- kaj se uči(jo),
- kako se učijo (katere so ključne aktivnosti, s katerimi se učijo).

Teorija ekspanzivnega učenja opisuje subjekte učenja (lahko je to posameznik ali pa študijski krožek, skupina, organizacija) kot akterje (posamezniki delujejo in proizvajajo kulturne artefakte ter vplivajo na objekte, na katere delujejo). Aktivnost je usmerjena k objektom in to je ključno za razumevanje uma in učenja. Učijo se z delovanjem.

V našem primeru lahko razumemo študijski krožek kot sistem, ki deluje na druge sisteme v okolju in z drugimi sistemi ustvarja nove pomene (sodelovalno ustvarjeni pomeni). Študijski krožek sodeluje z drugim študijskim krožkom in se ob tem oba sistema spreminjata (učita).

Ekspanzivno učenje je tisto učenje, ki proizvede kulturno nove modele (nove vzorce delovanja). Akterji ne le uporabljajo (trošijo) tisto, kar je že znano, temveč ustvarjajo nove prakse. Študijski krožek je izhajal iz potreb po iskanju novih praks za zdravo življenje, za razvoj lokalnega okolja, povezovanje s čebelarji, povezovanje z ljudsko univerzo ...

Na vozliščih med skupinami nastajajo nove zamisli. Nove zamisli nastajajo tudi na vozlišču med starim znanjem (tradicionalnim znanjem, narativnim znanjem) in novimi potrebami ter sodobnim znanstvenim znanjem. Študijski krožek obuja starejše metode (znanje, modrost) pri uporabi zelišč in novejše potrebe po drugačnem načinu življenja (zdravo življenje). Ker gre za ustvarjanje novih vzorcev, lahko govorimo o ekspanzivnem učenju ali *learning by expanding*. Ključna dejavnost, s katero se učijo, je ustvarjanje novega (novih okusov čajev, novih načinov kuhanja, novih načinov pride-lave na vrtovih). Skupina, ki deluje v študijskem krožku, širi svojo prakso in svoje znanje.

³¹ To je model, ki izhaja iz aplikacije razmišljanj Vigotskega [Лев С. Выготский], Leontjeva [Алексей Н. Леонтьев] – kulturno historična teorija »dejatelnosti« [деятельности]. Engeström je nato dodal elemente iz teorije učenja po Batesonu in teorije sistemov.

SKLEPNA MISEL

V sodobnih kulturnih okoljih (mikro okolja na delu, v lokalnem okolju ipd.) je vedno več nestabilnih okoliščin, inovativnih vsebin in praks. Ljudje, ki so navajeni sprejemati predpisano strukturo védenj, se znajdejo pred izzivi, kako **inovirati prakso**, kjer znanje hkrati ustvarjajo in usvajajo. Študijski krožek je lahko primer dobre prakse.

Naj sklenem z mislijo spoštovanega profesorja L. Milčinskega³²:

»Večina ljudi – potem ko dozore – tako rekoč ne živi več. Store parcialni in simbolični samomor s tem, da ustavijo svojo osebnostno rast in ekspanzijo. Zakopljejo se v stare sprejete navade in običaje, utope svojo radovednost, ki jih je gnala v nove notranje in zunanje izkušnje [poud. N. L.]. Na to zadovoljno apatijo in likvidacijo raziskovalne radovednosti lahko gledamo kot na zgodnje vdiranje smrti v človekovo življenje.«

Za študijski krožek lahko rečemo, da je nasprotje temu. V nenehnem iskanju spodbujajo radovednost drug drugega, spodbujajo svoj razvoj in hkrati tudi vnašajo veliko zanimivih in iskrivih idej v lokalno okolje. Zdi se, da je medsebojno učenje podobno pretočnim žilam med različnimi sistemi; medsebojno učenje je proces povezovanja in lahko bi ugotovili, da je medsebojno učenje krepitev vsake članice in člana študijskega krožka, skupine in okolja, v kateri skupina deluje.

To, da so spremembe nekaj vsakdanjega, da smo stalno del prehodov in da je glede na globalizacijo potrebno ponovno premisliti o izobraževanju odraslih, ni nič novega. A zdi se, da je prav izobraževanje v lokalni skupnosti, katerega primer so študijski krožki, ena od oblik, ki sledi načelu dialoga in nenehnega raziskovanja (kot npr. participatornega akcijskega raziskovanja, inovativnega učenja, ekspanzivnega učenja). Študijski krožki implicirajo kolektivno delovanje, kar je protiutež sodobnemu individualizmu. Ljudje se učijo drug od drugega in drug z drugim, učijo se iz svojih sodelovalnih izkušenj ali iz skupnih praks ter refleksije o praksah. Na tak način uresničujejo vseživljenjsko učenje in skrb za okolje.

Obiskali so zeliščarko Tončko Čibej na Predmeji. Tončka jih je popeljala po okolici in spoznavali so rastline v njihovem naravnem okolju.

³² Milčinski, L. (ur.) (1978). Psihijatrija. Ljubljana: Univerzum. Milčinski je bil profesor psihijatrije.

Pri vezeninah (v župnišču v Podragi 2015) in pri računalnikih (na LU Ajdovščina 2015)

REFERENCE

Bogataj, N. (2005). *Študijski krožki: od zamisli do sadov v prvem desetletju*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Bogataj, N. (2012). Aktiviranje nedejavnih s študijskimi krožki. V: *Izzivi izobraževanja odraslih v Sloveniji v luči prenovljenega Evropskega programa za učenje odraslih 2012–2014*, 16. andragoški kolokvij. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. <http://tvu.acs.si/ak/2012>.

Bogataj, N., Del Gobbo, G. (ur.) (2015). *Lifelong learning devices for sustainable local development : the study circles experience in the cross border area Italy-Slovenia*. Gorizia: Comitato regionale dell'Enfap del Friuli Venezia Giulia. http://www.prc.si/files/1713_1608_0442455528a_Lifelong%20Learning%209788846742834.pdf.

Cockx, F., Baert, H. (2005). *Perspectives on Facilitating Learning Revised. About Socialization, Emancipation and Ecocipation*. V: Bron, A. idr. (ur.) 'Old' and 'New' Worlds of Adult Learning (str. 207–220). Wrocław: Wydawnictwo naukowe.

Engeström, Y. (2010). *Expansive learning: toward an activity-theoretical reconceptualization*. V: Illeris, K. (ur.) *Contemporary Theories of Learning* (str. 53–73). New York: Routledge.

Greeno, J. G., Engeström, Y. (2014). *Learning in Activity*. V: Sawyer, R. K. (ur.) *The Cambridge Handbook of the Learning Sciences* (128–159). New York: Cambridge University Press.

Ličen, N., Fakin Bajec, J., Ličen, M. (2015). *Katero metodo naj izberem, da bo zeleno izobraževanje učinkovito? Ajdovščina: Ljudska univerza*, <http://www.lu-ajdovscina.si/projekti/2013102114460133/>.

Mijoč, N., Krajnc, A., Findeisen, D. (1993). *Študijski krožki*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Milčinski, L. (ur.) (1978). *Psihiatrija*. Ljubljana: Univerzum.

Mermolja, E., Mohorčič, N. (2015). *Študijski krožek Sivka in priprava dišečega mila*. V: Ličen, N. idr. (ur.) *Zeleno izobraževanje: izbrane andragoške prakse*. Ajdovščina: Ljudska univerza, str. 32–39. <http://www.lu-ajdovscina.si/projekti/2013102114460133/>.

Sinnott, J. (2014). *Adult development*. Oxford: Oxford University Press.

Urh, D., Dolžan Eržen, T., Bogataj, N., Cepin, M. (2012). *Študijski krožki: iz korenin k novim izzivom za življenje v skupnosti*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. http://arhiv.acs.si/publikacije/Studijski_krozki.pdf.

POMEN ZELIŠČ ZA VSAKDANJE ŽIVLJENJE

Že tisočletja človek uporablja zdravilna zelišča za svoje zdravje in dobro počutje, kuhanje in shranjevanje, higieno in zaščito pred škodljivci, lepoto in kozmetiko. V naših krajih so poznane izkušnje in različni nasveti, kako uporabljati posamezna zelišča ob različnih priložnostih. Sivka (*Lavandula angustifolia*), ki je dala ime študijskemu krožku, je poznana kot dobrodejna rastlina pri nespečnosti, ima prijeten vonj, odganja molje, in zato so jo gospodinje postavljale med perilo. Prav tako so med perilo dajali citronko ali po domače leviž, levižo, ki ima svež vonj po limonah.

Ljudje so uporabljali knjige patra Ašiča in druge knjige, mnogo pa se je prenašalo od starejših na mlajše, kot piše tudi Mateja Marc.

Mateja Marc ZELIŠČARSKI KROŽEK IN HANINE ŽAVBE

V sodobnem času so za vse nas pomembna spoznanja o **zdravilnem vplivu zelišč**. Moje sodelovanje v zeliščarskem krožku se je začelo **naključno**, ko sem srečala gospo **Natašo**. Ta mi je omenila, da se v Podragi ustanavlja tak krožek pod njenim mentorstvom. Po kratkem razmisleku sem se odločila in **že po prvem srečanju sem bila navdušena**. Zdelo se mi je, da sem resnično dobila zase nekaj, kar me zelo zanima in **na poseben način povezuje z mojim otroštvom**.

Spominjam se domače družine, kjer smo se veliko pogovarjali o zdravilnih rastlinah. Pri nas je živela očetova teta Hana, ki je bila velika poznavalka zelišč, in je pomagala ljudem iz naše vasi in bližnje okolice. Izdelovala je posebne kreme in pripravljala čajne mešanice za različne bolezni, posebej pogosta je bila takrat pljučnica. Otroci smo jo večkrat opazovali, ko je delala na svojem zeliščnem vrtu. K njej so prihajali različni ljudje in večkrat jim je podarila semena. Ta njena ljubezen do zelišč je okužila tudi mene. Tako ni naključje, da se moja prva vnukinja imenuje Hana in vsi moji izdelki so poimenovani »Hanine žavbe«.

Zavedam se, da moje **delo z zelišči** ne bi bilo tako kvalitetno, če se ne bi vključila v zeliščarski krožek v Podragi. Ob prijetnem druženju pridobivamo **strokovno znanje** in se tudi zabavamo.

Zelišča so uporabljali že v antiki, v srednjem veku se je nabiralo znanje o zeliščih po samostanih. V sodobnosti pa poleg tradicionalnega ohranjenega znanja nastajajo tudi nove prakse, kot so denimo zeliščni parki in vrtovi, v katerih posamezniki in skupine doživljajo naravo prek vonja in tipa. Kot primer lahko navedemo park za slepe in slabovidne in druge doživljajske in izobraževalne zeliščne parke.

Tudi v prehrani narašča uporaba različnih zelišč, verjetno tudi zato, ker postajamo ljudje vedno bolj ozaveščeni o pomenu prehrane za kakovost življenja. Zelišča gojijo na vrtovih in tudi na balkonih, strehah in terasah. Mnogo zelišč pa je v okolici hiš.

Iz zelišč pripravljajo zeliščne čaje, likerje, namaze, mazila, naravna mila ... Žajbelj je primeren za marsikaj, npr. čiščenje zob. Kaj vse lahko naredimo z meto, timijanom, citronko? V študijskem krožku so zbrali nekaj receptov, ki so jih preizkusili in izpopolnili. Naslednje recepte priporočajo.

Marica Sovdat RECEPT ZA OGNJIČEVO MAZILO

Študijski krožek Sivka sem zelo rada obiskovala. Kljub temu da sem doma z vasi in sem bila vedno v stiku z zdravilnimi rastlinami, mi je ta krožek še razširil obzorja. Spoznala sem nove zdravilne rastline kot tudi nove načine uporabe tistih, ki jih poznam že vse življenje. Naša srečanja so mi zelo všeč, ker se veliko novega naučim. Všeč mi je tudi vzdušje, ki vlada v krožku, saj se vedno veliko smejimo.

Priporočam ognjičevo mazilo.
Pripravite ga takole:

2 zvrhani prgišči ognjiča (cvetovi)
na drobno narežemo.
500 g svinjske masti segrejemo,
v vročo mast damo narezan ognjič,
pustimo, da precvrči, pomešamo
in odstavimo z ognja.

Pokrito pustimo stati en dan.
Naslednji dan vse rahlo pogrejemo
in filtriramo skozi laneno krpo
v pripravljeno čisto posodo.

Draga Kobal INGVERJEV SIRUP

Potrebujemo:
1 kg ingverja,
1 kg medu,
4 limone,
2 propolisa

Iz ingverja stisnemo sok in dodamo med, limonin sok in propolis. Vse skupaj dobro premešamo. Hranimo v dobro zaprti steklenici na hladnem in temnem mestu (hladilnik). Ob pravilnem skladiščenju ga lahko hranimo do 2 meseca.

Alenka Koritnik RECEPT ZA SONČNICO

V letu 2015 sem pokazala, kako se izdeluje sončnica in planika.

Tu je recept za sončnico:

0,70 dag moko
1 kocka kvasa
1 čajna žlička soli
2 žlici sladkorja (manj ali več)
2 jajci
2,5 dcl mleka
1,25 dcl olja

V posodo preseješ moko in narediš jamico, v katero zdrobiš kvas, posuješ ga s sladkorjem in preliješ z mlačnim mlekom ter pustiš nekaj časa, da kvas vzhaja. Ob strani daš žličko soli, dodaš olje in žvrkljana jajca. Malo jajc pusti za premaz. Zamesiš testo in narediš štruco. Na obeh koncih odrežeš in narediš hlebček, iz ostalega testa narediš še osem hlebčkov in pustiš vzhajati. Vzhajane hlebčke razvaljaš (enako velike), potem te plasti premažeš z oljem in po štiri postaviš eno plast na drugo. Vzameš pekač, ga postaviš narobe in nanj postaviš peki papir. Na papir damo štiri plasti in jih prerežemo (ne prav do konca), najprej na križ in potem še vsak trikotnik enkrat; vse trikotnike obrnemo navzven. Ko to naredimo, vsak list malo privzdignemo. Potem vzamemo druge štiri plasti in jih prerežemo do konca ter vsak trikotnik postavimo v notranjost. Na sredo postavimo deveti hlebček in ga potlačimo. Prav tako vsako plast pri trikotniku malo privzdignemo. Sončnico premažemo z jajcem, ki smo ga pustili, in sredino posujemo s semeni (lahko sezam, mak ali mešanica raznih semen). Sončnico damo v ogreto pečico (na 170 stopinj) in pečemo 30 min. Po potrebi tudi malo več; če preveč zarumeni, postavimo proti koncu nanjo peki papir.

Alenkin kruh v
obliki sončnice
(januar 2016)

SPOMINI IN ZGODBE O ZELIŠČIH

Spomini in zgodbe, ki se ohranjajo, so sestavine našega skupnega znanja, naše nesnovne kulturne dediščine. Spomini o nabiranju zelišč niso le spomini o stiku z naravo, poznavanju različnih rastlin, temveč so tudi spomini o naporu, delu in iskanju zaslužka, da so si otroci lahko kupili zvezke, plačali dijaški dom. Predvsem pa se zdi, da nam ti spomini sporočajo, da so otroci živeli tako, kot danes pravijo pediatri, da bi otroci morali živeti: veliko zelenjave, veliko sadja, veliko gibanja, veliko igre, veliko druženja, veliko občutka za pripadanje skupnosti.

V preteklosti smo cenili spomine pomembnih ljudi, ki so pripovedovali politične ali vojaške zgodbe. Bolj in bolj pa se zavedamo, kako pomembni so spomini vseh ljudi, tudi tistih, ki niso veliki junaki, temveč so »navadni ljudje«. Pomembne so zgodbe, ki kažejo na življenjske poteke ljudi v njihovem okolju. V andragogiki govorimo o biografskem učenju, v psihologiji uporabljajo izraz psihologija vsakdanjega življenja, dolgo je znana antropologija vsakdanjega življenja.

V tem poglavju so zbrane pripovedi nekaterih članic študijskega krožka o vlogi zdravilnih zelišč v njihovem otroštvu, ki bi jih lahko razumeli kot drobno čipko kulture vsakdanjega življenja. Z drugimi besedami pa lahko temu rečemo tudi znanje, ki je del eko-socialnih sistemov, ki se vedno prilagajajo, nastajajo. Socialna omrežja in znanje, ki je del teh omrežij, vplivajo na prilagodljivost in rezilientnost sistemov, zato je zmožnost opazovanja in upravljanja znanja pot k povezovanju različnih virov znanja³³ in spodbujanje k oblikovanju novih pomenov ali novih pogledov ter razvoj novih praks sodelovanja med človekom in naravnim okoljem. Ti spomini so po eni strani sporočilni s svojo vsebino in hkrati so pomembni za razmišljanje o povezovanjih.

Ida Vidrih

LISTI ŠMARNICE ZA PLAČILO DIJAŠKEGA DOMA

V 70. letih prejšnjega stoletja se je v naši vasi kar množično nabiralo zdravilna zelišča. Predvsem šolarji smo si na ta način prislužili denar za zvezke. Takrat je bila Droga iz Portoroža glavna odkupovalka, odkupna postaja za naše kraje pa v Mostu na Soči. Moj oče je bil odkupovalec za našo vas.

³³ Primer sodelovanja med znanstvenim znanjem in lokalnim znanjem je bil na Solomonovih otokih pri razvijanju zaščitene območij [gl. Aswani, S. in Hamilton, R. (2004). Integrating indigenous ecological knowledge and customary sea tenure with marine and social science for conservation of bumphead parrotfish (*Bolbometopon muricatum*) in the Roviana Lagoon, Solomon Islands. *Environ. Conserv.* 31, 69–83], poznani so tudi mnogi primeri sodelovanja pri oblikovanju naravnih parkov.

Ko smo v avgustu končali s košnjo, se je začela sezona nabiranja zelišč. Začeli smo z **listom šmarnice**. Z mamo sva si že zvečer pripravili malico, ki ni bila podobna današnjim. Malica je bila iz kruha, pečenega doma iz domače moke, ene škatle rib³⁴, domačega malinovca. Poleg malice sva pripravili tudi vreče iz jute in predpasnik. Zjutraj sva hitro krenili na gozdne poseke. Pot je bila strma in dolga eno uro, kasneje tudi več. Ustavili sva se na prvi poseki in ugotovili, da je že pobrano! Nadaljevali sva vse višje. Najsrečnejši sva bili, ko sva prišli na jaso, kjer sva bili prvi.

Sonce je že pripekalo. Nabirali sva tako, da sva si predpasnik zavezali dvakrat. Nastal je »predal« in tako sta bili obe roki prosti. Dali sva se na kolena in trgali listje, tako je bilo najhitreje. Nabirali sva lepe zelene liste brez trave. Polne predpasnike sva nosili stresati v vreče. Potlačene vreče, ki so tehtale od 25 do 30 kg, sva dobro zavezali in jih po pobočju spuščali v dolino. Domov sva jih nesli samo po ravnem.

Sušili smo tri dni na soncu. Liste smo vmes – med dnevom – obračali in zvečer pospravili v vrečo. To je bilo nujno zaradi rose. Po prvih treh dneh smo sušili še tri tedne v senci na zračnem mestu; pri nas je bilo to na skednju. Posušeno zelišče je bilo prijetnega vonja, svetlozelene barve, brez trave in listja in na dotik je moralo šelesteti. Hranili smo ga v večjih vrečah. Če ni bilo dovolj suho, se je v notranjosti »ugrelo« in začelo plesneti. Tako zelišče ni bilo uporabno.

Ko je bil odkup, je oče vsako vrečo pregledal, če so zelišča ustrezne kakovosti, nato stehal in napisal na listek ter takoj tudi plačal. Tega dne smo se najbolj veselili.

Poleg listov šmarnice smo nabirali tudi druga zelišča. Vsako je imelo svoje posebnosti. Nabirali smo **konjsko grivo**. Štopali smo vozove, ki so vozili drva in nam pripeljali butare domov. Konjsko grivo smo sušili samo v senci.

Po košnji so na senožetih zrasla **mišja ušesa**. To so bile majhne rastlinice z mesnatimi listi. Z njimi je bilo obilo dela, a zaslužili smo malo. Nabirali smo tudi medeno deteljo, plešivec – tega smo nabirali zgodaj spomladi na še nezoranih njivah –, vinsko rutico, koprive (belo mrtvo koprivo), tavžent rože ...

Imeli smo tudi cenik zdravilnih rastlin. Ker veliko rastlin nismo poznali, smo spraševali starejše ljudi. Zanimale so nas seveda tiste z visoko ceno. Najbolj so mi ostale v spominu počitnice konec osnovne šole. Tiso leto je bilo še posebno bogato z **listi šmarnice**. Nabirali smo jih na Nanosu pri Sv. Hieronimu. Okrog grmovja v visoki travi so bili listi še posebno veliki in mesnati. Zaslužila sem toliko, da sem si lahko plačala internat v Ljubljani do januarja meseca.

³⁴ »Škatla rib« pomeni ribja konzerva.

Koritnik Alenka

SKORAJ VSI OTROCI SMO NABIRALI ZELIŠČA

Na delavnici študijskega krožka Sivka nas je mentorica, gospa Nataša, prosila, da bi kaj napisali o zeliščih iz naše mladosti. Spomin mi je odplaval v otroška leta in podoživljala sem, kako sem kot punčka, stara približno 9 ali 10 let, nabirala:

- navadno medeno deteljo (*Melilotus officinalis*),
- mrtvo koprivo (*Lamium maculatum*),
- liste šmarnice (*Convallaria majalis*),
- velecvetni lučnik (*Verbascum densiflorum*),
- veliko koprivo (*Urtica dioica*).

Medeno deteljo sem nabirala na brežinah ali ob konceh/robovih vinogradov. Takrat je je bilo veliko, ker vinogradi niso bili še obdelani strojno.

Mrtva kopriva je rasla predvsem po zidovih in ob škarpah, liste šmarnice pa sem nabirala nad vasjo.

Takrat (to je obdobje pred približno štiridesetimi leti) smo skoraj vsi otroci nabirali zelišča in jih doma v senci na kakšni steljni rjuhi³⁵ sušili. Dekleta, ki so imela 14 ali 15 let, so nabrala največ zelišč.

Zelišča smo vozili v Podnanos (Šembid) v Kmetijsko zadrugo. Tam smo že prej dobili velike vreče, kamor smo pospravljali posušena zelišča.

Kaj sem si kupila za tisti denar, se ne spomnim. Verjetno sem ga dala mami³⁶.

Katera zelišča smo doma uporabljali? Kuhali smo predvsem čaj iz bezgovih cvetov (*Sambucus nigra*), čaj iz lipovih cvetov (*Tilia cordata*) in šipka (*Rosa canina*).

Bezeg

³⁵ Steljna rjuha – rjuha za steljo.

³⁶ To, da bi dali denar mami, in bi mama z njim razporejala, se zdi za današnje čase neverjetno. Otroci danes denar prejmejo od staršev.

ZELIŠČA SMO NABIRALI NA PAŠI

Naša družina je bila velika, bilo nas je devet otrok. V službi je bil samo oče, zato smo bili med počitnicami primorani nabirati zelišča, s katerimi smo zaslužili nekaj potrebnega denarja za nakup osnovnih šolskih potrebščin.

Mama nas je zjutraj zbudila, da smo gnali živino na pašo, med pašo pa smo nabirali zelišča. Največ smo brali vinsko rutico, ožepek, po košnji pa mišje uha. Zaradi velike oddaljenosti – šli smo na Nanos – pa je bilo posebej zanimivo nabiranje šmarnege listja (listi šmarnice).

Košček kruha in dve jabolki, kar nam je dala mama za malico, smo pojedli, preden smo začeli z nabiranjem. Preden je bila vreča polna, bi že zopet jedli, vendar nas je čakala še dolga pot domov. Velikokrat nam je prišla mama naproti, da nam je pomagala nositi polne vreče, ki so bile težke, mi pa lačni in utrujeni.

V senci (nam) je mama skrbno posušila nabrana zelišča. Takrat smo čutili, kot da mama za nas suši zelišča, saj bomo z denarjem kupili zvezke. Posušena smo ob sredah vozili na Col, kjer so jih odkupovali. Več kot smo jih nabrali, več denarja smo veseli prinesli domov. Spravila ga je mama, na jesen pred pričetkom šole pa smo šli skupaj nakupit šolske potrebščine.

Destilacija ognjiča v Vili Lavanda (poletje 2016)

Izhajam iz vasi Podraga. To okolje je z vsemi spomini **moje** okolje. Iz otroštva se spomnim kar nekaj stvari v zvezi z zelišči in zdravilnimi pripravki, rastlinami, zelenjavo. Poskušala jih bom nanizati v nekaj drobcih.

Za kaj vse smo uporabljali šnopc³⁷?

Pri nas se je kuhalo tropinovec, ki je bil zdravilo za vse. Seveda so si starši z njim finančno pomagali, a v osnovi smo ga imeli tudi za zdravilo. Z njim so si starejši masirali vse boleče dele (komolce, kolena, križ). Skratka: kjer je bolelo, tam so masirali s šnopcem. Nepogrešljiv je bil pri zobobolu. Ko smo bili prehlajeni (tudi otroci), smo morali pred spanjem spiti vroč čaj s šnopcem in smo šli spat. To nas je prepotilo in smo bili hitro dobri. No, da se bomo razumeli – tega nismo imeli radi, a je pomagalo.

Poleg navadnega tropinovca pa se je kuhalo tudi zdravilni šnopc iz zelišč (brin, kimel, meta, melisa, janež ...).

V tropinovcu se je namakala tudi arnika, brin, hermelika, žajbelj ... Tako smo doma pripravili različne pripravke za razne bolezenske težave.

Kaj še smo uporabljali?

Arniko se je kot tinkturo uporabljalo za razkuževanje, za boleče predele nog, rok. Hermelika je razkuževala, sveže liste pa so polagali na rane, da so se prej zacelile. Brin je bil za prebavne težave.

Žajbelj pa so uporabljali pri prehladih. Pri kašlju smo pili žajbelj, kuhan v mleku s sladkorjem, tudi prežganim.

Za čaje smo največ uporabljali šipek in kamilico, ki je bila vedno v vrtu. Čaj smo kuhali tudi iz kumine, ki smo jo nabirali na Nanosu, kjer smo kosili in sušili seno, ko je zorela.

Kaj smo jedli?

V zimskih mesecih smo pojedli zelo veliko hrena, ki je bil odličen proti prehladam. Hren smo navadno uživali do velike noči. Sinusov nismo poznali!

Veliko smo posušili tudi sadja, ki smo ga uporabljali kot prikuho ali kompote. Posušili smo jabolka, breskve, hruške, kar je pač zraslo v tistem letu. Tako smo dobili vitamine! Hranili smo se s sezonsko zelenjavo in sadjem. Jedli smo tisto, kar smo pač pridelali. Temu bi danes rekli samooskrba. Kar smo nekoč jedli zato, ker smo na tak način živeli in ker drugega ni bilo, bi morali danes zaradi zdravja ponovno uvesti. Tega bi se morali naučiti.

³⁷ Tropinovo žganje.

Kako smo z zelišči zaslužili?

Zelišča smo nabirali in sušili tudi za prodajo. Na vasi (Podraga) je bila odkupna postaja za Drogo Portorož. Tja smo nosili posušena zelišča in so jih od nas odkupili. Spomnim se, da smo nabirali: medeno deteljo, pelin, velecvetni lučnik. Za ta zelišča si dobil posebne velike vreče iz jute (žaklovine), v katerih se je nosilo na odkupno postajo.

Nekateri ljudje – se spomnim – so nabrali ogromno zelišč in s tem tudi dobro zaslužili. Seveda: tisto, kar je takrat pomenilo – dobro zaslužiti –, bi danes ne bila niti socialna podpora.

Marija Bratina

NEKOČ IN DANES [...] ter 35 LET VMES

Multi vinograd

Začelo se je nekje v zgodnjih šestdesetih letih. Imeli smo majhno kmetijico, vsega skupaj je bilo kakih 2500 m² zemlje. Na njej je moralo zrasti čisto vse, kar smo potrebovali za življenje. Drugih dohodkov ni bilo! Zato je bilo nujno, da so bili starši zelo iznajdljivi. Naš vinograd pred domačo hišo, zasajen s kakimi 500 trtami, je bil istočasno tudi njiva, vrt in sadovnjak, saj so v vsaki peti vrsti rasla tudi sadna drevesa, kot so fige, jabolka, hruške, kaki, slive, marelice, vinogradniške breskve in še kaj. Po sredini vsake druge vrste (plante) je rasla tudi vrsta krompirja, ena vrsta belega, druga rdečega za prašičke. Pod plantami ni bilo niti centimetra prazne zemlje, kaj šele plevelčka! Tam so bujno uspevali zelje in ohrovt pa tudi česen in čebula. Tudi pesa za prašičke je morala nekje zrasti in seveda moja omiljena rdeča pesa ter dišeči korenček. Okrog in okrog našega »multi vinograda« so se visoko v nebo dvigale mogočne stare češnje vseh vrst. Zorele so postopoma od prvih majskih dni, vse tja do košnje v prvih vročih poletnih dneh.

Zdravilna zelišča

Omenila sem plevelček, ki ga sploh ni smelo biti. To sicer ne drži čisto popolnoma. Moja mama je dobro vedela, da je ta ozki plevelček, to je trpotec, dober za v čaj za pozimi, zato bognedaj, da si ga pohodil, kaj šele izpulil. Širokega smo si stavili na boleče otiske, ki jih je mnogokrat povzročil kak zoprni trn gladeža ob peštanju sena na štali. Ureznine na bosih nogah smo si tudi že kot otroci znali kar sami oskrbeti. Iz velikih trpotčevih listov smo si zložili »copate« in jih s srobotom pritrdili na noge.

Tudi regrat, ki je samoniklo vztrajno zaganjal iz zemlje, je bil »strogo zaščiten«. Zgodaj spomladi in pozno jeseni, ko se trt ni škropilo, je predstavljal skupaj s kuhanim krompirjem odlično solato, polno zdravja.

Škropljenje

Očitno pa škropljenje v tistih časih ni bilo niti malo podobno današnjemu. Za zaščito pred rastlinskimi boleznimi se je uporabljala le tista trda, v velikih kosih, kot veliki zeleno modri kristal, modra galica (bakrov sulfat menda) z dodatkom gašenega apna. Le ob velikih težavah so dodali nek rjav smrdeč prah (verjetno je bil kak kosan ali kaj drugega). Otroci smo modro galico razbijali v moder prah in nihče nam ni rekel, da je to zdravju škodljivo. O kaki karenci se najbrž tudi ni kaj dosti vedelo. Če je bilo grozdje preveč grenko, si ga pač malo opral. Ne spomnim se pa, da bi bil kdorkoli od nas kaj bolan, če je na skrivaj odščipnil kak grozdek, ki je vsaj malce pokazal prve znake bližajoče se zrelosti.

Šotor iz repinca

Iz ogromnih listov repinca, ki se je bohotal blizu gnojnika, smo si pod veliko smokvo napravili pravi pravcati šotor – bivak, kjer smo se celo poletje igrali z otroki iz bližnje soseščine. Tudi v največji vročini je bilo pod šotorom prijetno hladno. Grizljali smo slasten korenček z našega »ranča«, smeli smo plezati po češnjah, hruškah, marelicah, v bližini so rasle celo debele robidnice ... Res, nepozabno!

Zdravilna zelišča za šolske potrebščine

Ko sva z bratom začela hoditi v šolo, je bilo treba naenkrat imeti »cel kup« denarja za nabavo šolskih potrebščin. Kaj če bi si pomagali z zdravilnimi zelišči? Rečeno – storjeno! V sosednji vasi je bila Kmetijska zadruga, kjer so odkupovali posušena zdravilna zelišča. Z mamo, našo sosedo in njeno hčerko sem začela pridno nabirati zdravilna zelišča. Brali smo jih vsepovsod: po travnikih, gmajnah, grapah in jih nekaj začeli celo gojiti na našem »posestvu«.

Začelo se je že zgodaj spomladi z nabiranjem cvetja črnega trna, kmalu so bile že tudi trobentice, lapuh, ki smo mu rekli spodbel, pač ker je spodaj bel. Sledile so kmalu mrtva kopriva in celo tista taprava, huda, »ta žleht« kopriva, kot sva ji rekla midva. »Hudobnico« je mama sama nabirala, midva sva se je bolj bala.

Pred hišo je kaj kmalu na veliki lehi bujno zacvetel ognjič.

Tudi kamilice je bilo toooliko za obirati. Paziti pa je bilo treba pri nabiranju, saj so jo rade napadale uši. Takih cvetov se ni smelo nabirati za v Zadrugo, sicer so ti zavrnili celo pošiljko in zaradi nekaj črnih pikic si lahko bil ob ves zaslužek. Tudi doma smo si s kamilico in ognjičem pomagali pri skoraj vseh težavah. Žajbelj je sicer imel častno mesto v našem vrtu.

Kamilica

Tudi domišljija je bila del nabiranja zelišč

Nabirali smo se marsikaj drugega: od njivske preslice do rmana, črne in bele detelje in seveda regratove liste. Ti so bili nama dvema najbolj zanimivi, saj smo spotoma grizljali cvetne popke, zvijali kodrčke iz cvetnih stebelc. S prijateljico sosedo sva si delali cufke, to je čopke za na glavo in si predstavljali, da imava tako lepe, zlate, dolge, kodraste lase. Počutili sva se kot princeski. Celo regratove lučke smo lahko pihali! Sovražili sva pa nabiranje robidovih listov, saj so bili polni trnov in včasih je kar hudo zbolelo. Z bratom sva veselo »cukala« iz zemlje ptičjo dresen ... Ta je bila najboljša, kot nekaka čreva, tako je tudi domišljija delovala ... Bila je zelo težka, zato smo jo domov vozili s koreto. Dala pa je dober zaslužek, ker je, navkljub težkemu, počasnemu sušenju zaradi debelih stebelc, ostala težka.

Enkrat sem si čisto sama z zaslužkom od ptičje dresni kupila čisto nove lakaste črne dežne škornje. Kako so dišali!

Lipovo cvetje iz drevoreda

V vipavskem drevoredu ob glavni cesti (!) smo – na ponudbo in z dovoljenjem občinskih mož – več let obrali lipovo cvetje. Seveda takrat še ni bilo veliko prometa in najbrž niti ni bilo kaj dosti onesnaženo. Spominjam se, da je takrat bil v naši vasi le en avtomobil, topolino so mu rekli. Avto je bil prava atrakcija. Vsi smo ga hodili gledat. V Vipavi so takrat menda bili že štirje avtomobili! (Tega nisem preverjala!) Zato niti ni bilo posebno onesnaženo niti ni bilo nevarno, da bi nas kak avto spodnesel. Z visokimi lestvami smo po ure in ure obirali dišeče lipovo cvetje in ga doma na podstrešju pridno obračali in sušili. Ker je bilo v vročih poletnih dneh na nizki kašči, pregrnjeni z velikimi senenimi rjuhami, zelo toplo, smo ga tudi zelo hitro posušili. Naložili smo ga v velike platnene vreče in ga s koreto odpeljali v Vrhpolje. Tam smo ga v Zadrugi nemudoma »pretopili« v denar.

Melisa

Ja, pa šipek in melisa, seveda!

Šipek je bil tudi zanimiv, naravnost karizmatičen. Brez rdečkastega šipkovega čaja, z dodatkom suhih bezgovih jagod, si ni bilo mogoče zamisliti zime. Šipkov čaj, z malo bezga – nebesa, vam rečem! Ampak šipek je poln trnov. Ko ga nabiraš, je daleč od nebes. Toda nismo se ga ustrašili, čeprav smo imeli mnogokrat po sebi, po glavi, obrazu, po hrbtu in rokah prave, pravcate bojne poškodbe. Nabirali smo ga predvsem zase, manj za prodajo, ker ga pač v naši okolici ni bilo dovolj. Pojavili so se pa tudi se drugi nabiralci in seveda, kdor prvi pride, prvi melje.

Pa melisa! Joj, kakšno veselje je bilo, ko je začela odganjati v kotu vrta za lesenim plotom. Uporabljali smo jo za frotljo, le jajc ni bilo vedno dovolj, zato je bila na jedilniku le za praznike ali kako nedeljo. Skupaj z meto je iz nje nastajal tudi odlični čaj, ki pa je bil rezerviran samo za staro mamo, ker je imela naduho (astmo) in je menda po tem čaju lažje dihala. Za prodajo je pa žal ni bilo dovolj. Žal sem napisala zato, ker je menda imela lepo ceno.

Šipek

»Danes«

No, to obdobje je trajalo še kar nekaj let. Potem je nastopilo obdobje drugačnih obveznosti in zaposlitev, družina. Minilo je kakih 35 let dela. In kot bi mignil, je napočilo obdobje, imenovano »danes«. Upokojitev prinese popolnoma druge zadolžitve in marsikdaj se spomnim na čas in stvari, ki sem jih imela rada, a zanje ni bilo več ne časa ne pogojev, ko sem se zaposlila.

Na Ljudski univerzi Ajdovščina je bil razpisan **tečaj za zeliščarja** in pridružila sem se. Sicer sem sodelovala v zmanjšanem obsegu, saj je že spet začelo primanjkovati časa. Potem se je ponudila možnost s Študijskim krožkom Sivka.

Zakaj pa ne, sem si rekla, saj to pa mi je vendar zapisano že skoraj v genih! In pridružila sem se SIVKI, kjer zelo uživam. Beseda je prava, res uživam v pridobivanju mnogih novih znanj. Uživam v svojem učenju in izpopolnjevanju, tudi pri učenju ob izdelovanju mila. Nemalokrat pa se spomnim, da je pravzaprav že naša mama kuhala milo, delala obloge iz rastlin in ilovice, kuhala sirupe, da niti ne omenjam marmelad in suhega sadja.

Največji problem je bil shranjevanje izdelkov. Zamrzovalnih skrinj namreč se ni bilo, kozarci za vlaganje so bili dragi kot žafran, celo nakup sladkorja je največkrat predstavljal nepremagljivo oviro. Tudi nakup navadnih papirnatih vrečk za čaje je bil mnogokrat prevelik strošek. Kdor je takrat premogel doma nekaj belih platnenih vreč, (brez mišjih lukenj), je bil že pravi car.

Marija Bratina

POUČNA ZGODBA O ŠENTJANŽEVKI

Nekega dne je v Zadruzi visel plakat – povabilo k nabiranju šentjanževke. Najprej je bil kratek opis rastline, dnevi odkupa, cena za kg in še risba ali ročno naslikana podoba te žlahtne rož'ce.

Mama in sosedica sta jo takoj »prepoznali« in šli smo hitro v akcijo. Nabrali smo jo dve veliki culi in ju na koreti³⁸ komaj privlekli domov. Bili smo več kot zadovoljni, saj smo nabrali zares lepo količino. Zelišče smo takoj skrbno raztegnili na kaščah.

Naslednjega jutra pa, ojoj! Mama, brat in jaz smo bili vsi rdeči in v velikih bolečih vodenih mehurjih po obrazu, rokah in nogah, ki so nas strašno srbeli.

Takoj je bilo jasno, da z nami nekaj ni v redu. Čeprav se v tistih časih ni hodilo k zdravniku za vsako figo (tako kot danes), se je izkazalo, da je stvar zelo resna in smo z mamo – hočeš nočeš – odšli po pomoč k dohtarju. Odšli smo peš v Vipavo. Spomnim se, da sem hodila bosa, ker so mi bili tudi nart in gležnji nabrekli od mehurjev. Pri zdravniku je že bila tudi naša sosedica s hčerko in obe sta bili v enakem stanju kot mi trije. Premazali so nas z neko vijolično brozgo in posuli z nekakšnim prahom. Bolelo nas je še kar nekaj dni. Te naše »šentjanževke« se z rokami nismo več niti dotaknili. Brat jo je z vilami zmetal v gnojnik.

In kaj se je kasneje izkazalo?

Ni šlo za fototoksičnost, kar bi bilo sicer verjetno in možno. Ne, kje pa! V dobri veri, da beremo šentjanževko, smo nabrali ripečo zlatico.

In se nauk zgodbe?

Ne nabiraj ničesar, o čemer nisi povsem prepričan, da rastlino dobro poznaš!

Šentjanževka

³⁸ Voziček na dveh kolesih.

Vanda Vovk

TAVŽENTROŽE ZA STARO MAMO

Spomini na različna zelišča so povezani z dragimi ljudmi. Nekatere zgodbe so se nam vtisnile zato, ker so se nanizale skupaj z obrazi, besedami, vonji, okusi.

Pred 40 ali 50 leti gmajna za domačo hišo še ni bila zaraščena z drevjem, grmovjem in robido. Poleti jo je tata kosil, jeseni smo tam pasli živino, pozimi pa ob robu grabili steljo za živino. Med travo so rasle številne rožice, za katere sedaj vem, da so bile razna zelišča.

Ko sem bila otrok, pri nas nismo nabirali veliko zelišč, nekatere pa. Pred hišo sta rasli dve veliki drevesi bezga. Spomladi smo nabirali cvetove in jih v senci na podstrešju sušili za čaj. Poleti pa je mama iz bezgovih jagod kuhala sok, ki je bil prijetno trpkoga okusa. Na gmajni je rasla tudi lepa, visoka lipa. Ko je zacvetela, je tata odsekal nekaj vej. Z bratom sva morala cvetje obrati. Mama pa ga je posušila. Vsako jesen po prvi slani smo šli na Nanos nabirat šipek. Iz šipka, cvetov bezga in lipe smo pozimi kuhali čaj.

Gmajno smo kosili zadnjo. Navadno je bilo to proti koncu julija. Preden jo je tata pokosil, sva morala z bratom nabrati tavžentrože za staro mamo. Nabrati sva jih morala dopoldne, ko ni bilo več rose. Paziti sva morala, da jih nisva izpulila. Vsak od naju jih je moral nabrati velik šop. Tata je tavžentrože posušil v senci na podstrešju. Suhe je potem nesel stari mami. Stara mama si je iz njih kuhala čaj, za katerega je vedno govorila, da je dober za želodec. Enkrat ga je dala piti tudi meni, vendar mi je bil pregrenak in ga nisem hotela več piti.

Tavžentrože me še sedaj vedno spominjajo na staro mamo.

ČLANICE IN ČLANI ŠTUDIJSKEGA KROŽKA

Mohorčič Nataša

Ambrožič Magda

Bajc Teja

Bajc Silvana

Bratina Marija

Beočanin Sonja

Bizjak Marija

Černigoj Cvetka

Fabčič Matjaž

Ferjančič Ida

Flajs Nika

Gregorc Majda

Gregorc Suzana

Gregorič Nadja

Kobal Draga

Kodre Matjaž

Koritnik Alenka

Krapež Ida

Ličen Nives

Lisjak Hijacinta

Marc Danica

Marc Mateja

Nemec Ivica

Pirc Pavlič Marjetka

Rustja Zdenka

Rupnik Jožica

Slejko Igor

Sovdat Marica

Sovdat Irena

Uršič Neva

Vidrih Ida

Vidmar Čuk Joži

Volk Anita

Volk Martina

Vovk Vanda

Žgur Darja

Žorž Anja

LJUDSKA UNIVERZA AJDOVŠČINA
Stritarjeva ulica 1A, 5270 Ajdovščina
T: +386 5 366 47 50, M: 041 437 785
info@lu-ajdovscina.si, www.lu-ajdovscina.si

